SSSR FANLAR AKADEMIJASINIŅ OZBEKISTAN FILIALI
АКАДЕМИЯ НАУК СССР — УЗБЕКИСТАНСКИЙ ФИЛИАЛ

Til, Adabijat va Tarix Instituti
Институт языка, литературы и истории

QISQACA GEOLOGIK-RAZVEDKA TERMINLARI SOZLIGI

(Rusca — Ozbekca)

КРАТКИЙ РУССКО-УЗБЕКСКИЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПО ГЕОЛОГОРАЗВЕДКЕ

OzFAN NAŞRIJATI
Taşkent — 1941

SSSR FANLAR AKADEMIJASINIŅ OZBEKISTAN FILIALI
АКАДЕМИЯ НАУК СССР—УЗБЕКИСТАНСКИЙ ФИЛИАЛ

Til, Adabijat va Tarix Instituti
Институт языка, литературы и истории

QISQACA GEOLOGIK-RAZVEDKA TERMINLARI SOZLIGI

(Rusca — Ozbekca)

КРАТКИЙ РУССКО-УЗБЕКСКИЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПО ГЕОЛОГОРАЗВЕДКЕ

Tuzucilar: *Mirbabajev M. X. Sadiqav A. va Sultanov S.*

EB_1941_AKS_287

Ар р
-283

OzFAN NAŞRIJATI
Taşkent — 1941

А

Абиссальная область — Авissal овlasti; deŋiznin̨ 200—500 metrdan pastki, qujaş nuri va tolqun ta'siri jetmajdigan, hamda şu şarajit icida osimlik, organizm va hajvanlar ham вolmajdigan овlast (cunki qujaş nuri jetmajdi). Авissal овlastda cokundi va organik çinslar ikki gruppaga вolinadi: I) organik вalciqlar (gloвigerin, pteropord, diatom, radiollar вalciqlari), вularnin̨ 20—95 protsentini $CaCO_3$ taşkil qiladi; II) anorganik вalciq jaki qzil gili. Bunin̨ 54 protsentini SiO_2 taşkil qiladi.

Абиссальные породы—Авissal çinslar; magmanin̨ jer cuqurligida (вaq̨rida) saviв qatişdan hasil вolgan çinslar. (*Интрузивные породы* ga qaran̨)

Аблация—Авlatsija; şamal, suv, darja, muzlik va вaşqa geologik agentlar tamanidan jernin̨ ustki jumşaq qismini aqiziв ketiş, sdiriş va uciriş hadisalari.

Абразионный материал—Авraziv material, jaki Авrazivlar, taвiatda ucrajturgan вir gruh mineral taşlardan iвarat, masalan: çilataş, qajraq (taş), jaq̨ac, taş, metal, ajnalar sn̨ari ota qattiq вolmagan materiallarni kesiş, şliflaş, çilahlaş va carxlaş ucun işlatiladigan ota qattiq çins. jaki minerallar (almas, korundi, çilvirtaş, caqmaqtaş, granat va вaşqalar).

Абразия— Авrazija; darja va deŋiz suvlari oz qirq̨aqlarinin̨ cekalarini juviв вuzişi, jatqaziqlarni вir çajdan ikkinci çajga kocirişi va silliqlaşi. Agar авrazija natiçasida taq̨liq çajlar tekislikka ajlansa, вundaj tekislik авrazija tekisligi dejiladi, вundaj авrazija harakati jer juzida kop вoliв turadi.

Авгит—Avgit; atqindi taq̨ çinslar icida məjdə danalar şaklida kristali вoliв ucrajdigan qaramtil, kokiş jaki toqqzil mineral, kimjavij tarkiвi çuda murakkaв, magmatik çinslar gruppasidan, qattiq̨ligi 5—6, salmaq̨i 3,2—3,6, mitasilikati, piroksen gruppasidan вoliв taq̨ çinslarini hasil qiluci mineral, вu Uralda, Xiвinda, Orta Asijada kopraq asasij taq̨ çinslari arasida, Sultan Ujizdakda, Turkistan taq̨larida ucrajdi.

Автометаморфизм — Avtometamorfizm; taq̨ çinslari ozi hasil вolgan şarajit icida ozgarişi.

Автопневматолизм — Avtopnevmatolizm; atqindi çinslarda ozinin̨ xususij mineralizatorlari ta'siri вlan jan̨i mineral hasil вolişi.

Автохтонные породы — Avtoxton çinslar; çinslar oz çajidan qozq̨almasdan hasil вolgan (taşkomurlar).

Агат—Agat; (*xalsedonga* qaran̨)

Агломерат—Agglomerat; caqiq taşlar, qatlamsiz majdalangan mineral va taq çinslariniq umumij nami.

Агенты геологические — Geologik agentlar (suv, hava organizmlari).

Агностогенные породы—Agnostogen çinslar; bu çinsniq pəjda bolişi aniq belgilanmagani ucun qojilgan atama.

Адуляр—Adular; aj taş (*qirşpatiga* qaran).

Азимут—Azimut; meridian ciziqi blan kozlangan narsa arasida hasil bolgan gorizontal burcak, bu hama vaqt cəpdan onga hsablanadi.

Азимут падения—Jiqiliş azimuti; jerdagi qatlamlar taq çinslari turli vazijatda tegişli burcak hasil qiladilar. Şuni olcaganda jiqiliş azimuti kelib ciqadi.

Азимут простирания — Juniliş (coziqliq) azimuti.

Азойская эра—Azoj erasi; jer tarixiniq eq eski erasi, jer juzida organizmlar pəjda bolmagan kristallik metomorfik çinslarga baj bir era.

Азурит—Azurit; kimjavij tarkibi $2CuCO_3+Cu(OH)_2$, kok raqli mineral, qattiqligi 3. 5 — 4, saliştirma aqirligi 3 — 7, dahnifaraq aliş ucun va kok bojaq sfatida işlatiladi.

Айсберг — Ajsberg; qutb oblastlaridagi muzliklardan katta okean va deqizlarga sinib tuşgan katta muz taqi.

Аккумулятивное образование — Akkumulativ hasillaniş; şamal, suv, muzlarniq ta'siri jaki vulqan atqini natiçasida hasil bolgan baş çinslar jatqiziqlari. Masalan: less, muzlik jatqiziqlari v. h.

Акробатолит — Akrabatolit; intruziv çinslar, kombaz batolitniq ust qismi (*intruziv çinsi, batolitlarga* qaraq).

Аллометаморфизм — Allometamorfizm; taq çinslarida, metomorfizm hasil bolajatganida cet agentlar ta'siri blan ozgarsa, allomet amorfizm dejiladi.

Аллохтонный — Alloxtɔn; takrarij, ozi jatgan çajda pəjda bolmaj, başqa çajdan kocirilib kelib şu çajga jatqizilgan çinslar.

Аллохтонное месторождение — Alloxton kani; jatgan çajda hasil bolmaj, başqa çajdan keltirilib jatqizilgan kan. Bundaj jatqiziqlar taşkomirlarda ucrajdi.

Аллофан — Allofan; gillarniq bir turi, kopinca amorfli boladi.

Аллювий — Alluvij; darja va aqar suvlardan cokkan lajqa, qum (gravij) şaqal, qolataş va başqa materiallar jatqiziqiniq umumij nami.

Аллювиальная россыпь — Alluvial cacim; darja suvi aqizib kelgan şaqal, məjdə cacma jatqiziqlari, qum, laj va başqalar.

Алмаз — Almas; kimjavij tərkibi C, qattiqligi 10, salmaqi 3 — 5, har xil raqda ucrajdi, dunjada en qattiq mineral, zinatlaş, taq sanaatini parmalaş işlarida işlatiladi, almas taraşlanganiga briljant dejiladi. Kani Çanubij Afrika, Indijada, SSSR da Uralda ham tapilgan.

Алмазное бурение — Almasli parma; taq razvedka (axtariş) işlarida taq çinslarini almas jardami blan parmalaş.

Алунит — Alunit (acciq taş); kimjavij tərkibi $K_2Al_6(OH)_{12}(SO_4)_4$ havaran, qizqiş randa ucrajdigan taş. Alunit toqumaciliq, qaqaz, teri sanaatida hamda alumin aliş ucun işlatiladi.

Альбит — Albit (natirli qirşpati); kimjavij tarkibi: (Na_2O_3, Al_2O_3 $6SiO_2$). Qirşpat guruhidan, aq, ba'zan acsariq tusli mineral. Taza albit, kopraq cinni, sapal sanaatida işlatiladi.

Альпийская складчатость — Alp burmasi; jer tarixinin Mezazoj erasinin ucinci davrida hasil bolgan burma taqlarni ajtiladi (Alp, Kavkaz, Azija taqlari va başqa jaş taqlar).

Альпийская фаза — Alp fazasi (*орогеническая фаза* ga qaran).

Алюминиевые руды — Alumin rudalari (*боксит, латерит* ga qaran).

Алюмосиликаты — Alumosilikatlar; minerallar tarkibida Al_2O_3 va SiO_2 iştirak etgan bolsa, alumosilikt dejiladi. Masalan: K_2O Al_2O_3 $6SiO_2$ (Ortaklaz).

Амазонит — Amazonit (amazon taşi); qirşpati gruppasidan, acjaşil jaki jaşil tusli. Amazonka darjasinin namiga qojilgan mineral.

Амальгама — Amalqam; smabnin ba'zi bir metalli materiallar bilan birikişi.

Амальгамация — Amalqamatsija; smabnin ba'zi bir metallar bilan birikiş xususijatidan fajdalanib, ajniqsa ruda tarkibidagi altinni açratib aliş usuli.

Аммониты — Ammonitlar (hajvan); baş ajaqli moluskarlar (qaran), tak ciqanaqiga oxşaş, japalaq fauna. Hazirgi vaqtda jaşamajdi. Poleozoj erasida ucrajdi.

Аморфное вещество — Amorf madda; hec qandaj şarajitda kristallanmajdigan madda.

Амплитуда сейсмических волн — Sejsmik tolqun amplitudasi jaki jer qmirlaş tolqininin amplitudasi.

Амфибол — Amfibol; jaşil jaki qaramtil jaşil, qara tusli qara-qara tuzilişli, qattiqligi 6, salmaqi 3,4, bir qanca çinslar gruhidan taşkil tapgan, ilan postiga oxşaş çins. Bu çinsni zahri mura jaki ilan posti taş, parpi taş dev ham ajtadilar.

Анамезит — Anamezit; məjdə danadar kristallangan bazaltlarnin umumij nami.

Анаморфизм — Anamorfizm; jer astidagi taq çinslarida avvalgi haçmdan kora kicikrak, jani minerallar assotsiatsijasi hasil bolaturgan metamorfizm (ozgariş) bojica jer postni 3 zonaga boladi. Şunin orta zonasiga anamorfizm dejiladi.

Ангидрид — Anhidrid; kimjavij tarkibi $CaSO_4$, ac sarqiş tusli, zic jaki danadar tuzilişli cokundi çins, gips (tabiatda ganc) taşi bilan birga ucrab, kopraq qurigan kol va denizlarnin tegida, bojlarida hasil boladi.

Англезит — Anglezit; qorqaşim kuporosi, kimjavij tarkibi $PbSO_4$, bunin 73,57% PbO, 26,43 protsentini SO_3 taşkil qiladi,

qattiqligi 3, salmaqi 6,2,—6,359 rangsiz, sariq jaki ac̣aşil mineral, qorqaşim aliş ucun işlatiladi.

Андезит — Andezit; porfir strukturali magmatik atqindi çins. Tarkibida kvarts joq dejarlik, jani vulqan çinslari qatariga kiradi. Asasi kopinca qirşpatdan, porfir şaklida korinadigan minerallardan bolsa,—qirşpat va biotitlar, amfibollar jaki piroksinlar gruppasidan bir jaki bir neca mineraldan ibarat boladi.

Анероид — Aneroid; atmosfera basiminiq ozgarişiga qarab balandlikni aniqlajdigan asbab. Ba'zan buni barometr ham dejiladi.

Анизометрические породы — Anizometrik çinslar; kristal danalari har xil katta-kiciklikda bolgan danadan, kristallik çinslar.

Анизотропное вещество — Anizotrop madda; optik xususijati har tamandan har xil madda.

Анортит — Anortit; ahakli qirşpat, massiv kristallik va vulqan çinslarida ucrajdi, xususijati albitga oxşasa ham faqat kimjavij tarkibi undan başqa (CaO, Al_2O_3. $2SiO_2$).

Антецедентная долина — Antesedent vadij; ozi kesib otgan antiklinal burmasidan avval hasil bolgan vadij.

Антиклиналь — Antiklinal; jer tabaqasidagi burmali protses natiçasida juqariga kotarilib ciqqan qatlamlarniq antiklinal çajlari.

Антимонит — Antimonit; jaltiraq surma, surma taş. Kimjavij tarkibi Sb_2,S_3, qattiqligi 2, salmaqligi 4,5, 4, 7, jumşaq, rani qorqaşimga oxşaş, lekin bir az qaramtil, surma metaliga baj ruda (Sb—71,38%) Orta Asijada, Farqanada ucrajdi.

Антрацит — Antratsit; taşkomirniq taza nav'i. Bunda komirga qaraganda uglirod (C) kop protsentni taşkil qiladi. (90—96%).

Апатит — Apatit; kaltsij fosfatdan ibarat mineral, kimjavij tarkibi: Ca_5 $(F,Cl)(PO_4)_3$ geksagonal sistemada ucrajdi, qattiqligi 5, saliştirma aqirligi 32, sariq, aq, binafşa, qonqir, ackok, kopraq jaşil tusda boladi. Qimmatbaha taşlardan, tupraqqa oxşaş apatit, oqut sfatida qişlaq xoçaligida işlatiladi.

Аплит — Aplit; tamir çinsi-mədə kristalli danalar, muskovitli granit bolib, bu çinsda sluda kam boladi.

Апофиз — Apofiz; intruziv jaki tamir çinslaridan har tarafga tarqalgan tamirca jaxud şaxcalar.

Арагонит — Aragonit; kimjavij tarkibi $CaCO_3$, qattiqligi 3,5—4, salmaqi 3, kopinca SrO, *PbO* va FeO lar aralaşgan boladi, aq, havaran, sarqiş, qizqiş, ba'zan jaşil, qara randa ucrajdi, aciliq tamizilsa, kaltsijdan kora sekin qajnajdi.

Аргентит — Argentit (Ag_2S); kumiş jaltiraq (*Pirargiritga* qaran).

Аркозовый песчаник — Arkoz qumtaş, qirşpatdan baj bolgan qumtaşlar.

Арсениды — Arsenidlar; arsenniq başqa elementlar bilan umumij nami.

Арсенолит — Arsinolit (aq margimuş); kimjavij tarkibi As_2O_3, 75—78% ni margimuş taşkil qiladi. Qattiqligi 1,5, salmaqi 3,6, rangsiz jaki aq randa ucrajdi, margimuş rudasi.

Арсенопирит — Arsenopirit; kimjaviy tarkibi FeAsS, 34,35% temir, 46% margimuş va 19,65% ni gugurt taşkil qiladi. Qalajqa oxşaş jaki polat raŋ cozincaq kristali şaklida ucrajdi. Qattiqligi 5—6, salmaqi 6, muhim margimuş rudasi hsablanadi. Orta Asijada maşhur, kani „Burc Mulla", Qazaqistanda.

Археозойская эра — Arxeozoj erasi; jer tarixiniŋ eŋ eski davri. Organizm bolmagan era.

Асбест — asbest — paxtataş—ipaktaş; tala-tala bolib ucrajdi. Otga cdamli mineral, elektr tokini otkazmajdi, har turli sanaatda elektro texnika, kimjada va başqalarda işlatiladi.

Ассоциация минералов — Minerallar assotsiatsijasi; malum bir tipdagi kanni xarakterlavci minerallariniŋ maçmu'i.

Астролитология — Astrolitologija; meteoritlar haqida oquladigan maxsus fan.

Атмосфера — Atmosfera; jer juzini orab algan hava qavati. Bu hava qavati ikkiga bolinadi: Pastki qavati troposfera, juqari qavati stratosferadan ibarat.

Атмосферная влага — Atmosfera nəmligi.

Атмосферное давление — Atmosfera basimi (hava qavatiniŋ basişi).

Атмосферные осадки — Aimosfera jaqinlar (osadkalar).

Атмосферные элементы — Atmosfer elementlar; (H, N, CO_2, H_2O parlari va başqalar).

Атоллы — Atollar; okeanlarniŋ tropik mintaqalaridagi xalqa jaki elliptik—şaklida marçan qarallaridan hasil bolgan atasi.

Аурипигмент — Auripigment (sariq margimuş); kimjaviy tarkibi As_2S_3, 60% As taşkil qiladi. Qattiqligi 1,5—2, salmaqi 3,4—3,5, jumşaq, sariq mineral; ajna sanaatida, meditsinada, gazlamalarni bojaşda ham zararli haşaratlarga qarşi kuraşda işlatiladigan mineral.

Аэротермический градиент — Aerotermik gradient; har 200 metr balandlikka ciqqan sari atmosferada temperaturaniŋ malum daraçada kamajişi.

Б

Бадья — Badja (katta celak); taq sanaat işlarida jer astidan taq çinslarini tartib ciqariş ucun işlatiladigan celak.

Базальт — Bazalt; kop qismi plagioklaz, avgit, olivin, magnitli temir taşdan ibarat qaramtil jaki qara tusli har xil, kopinca porfir strukturali va gabbro hamda norit çinslariniŋ effuziv analogi hsablanuci məjdə danadar, ba'zan zic alti qirrali paqana şaklida açramaji bar, jaş vulqan çinsi.

Базальтовое стекло — Bazalt şişasi; bazalt çinsiniŋ şişaga oxşaş nav'i.

Базис эрозии — Erozija bazisi; darja suviniŋ juvuş faalijati pa-

sajgan va oz tagini ojiş kuci susajgan çaj. Masalan: denizga qujilaturgan darjalar ucun deniz sathi uniq erozija вazasi hsaвlanadi. Kolga qujilaturgan darjalar ucun kol sathi uniq erozija вazasi hsaвlanadi va h. k.

Базиты — Bazitlar (asas çinslar).

Бар — Bar (kicik delta); deniz tolqini va aqar suv faalijati natiçasida darjaniq denizga qujiladigan çajida, etagida jaki deniz cekkasida toplangandan hasil вolgan deltaniq kicik xili.

Бараньи лбы — Silliq doqlar (qoj peşanasiga oxşaş silliq tepalar); ajniqsa muzliknin geologik faalijati natiçasida silliqlaniв qoj peşanasiga oxşaв qalgan tepalar.

Барисфера — Barisfera; jerniq icki, aqir, metallardan iвarat вolgan sfera (taxminlaв ajtganda temirdan iвarat qismi) jaki ozagi.

Барит — Barit (aqir şpat); kimjavij tarkiвi $BaSO_4$, 65, 68% BaO, 34,32% $S0_3$ taşkil qifadi; aq va вaşqa tusli aqir mineral. Qattiqligi 3—3,5, salmaqi 4,5 aq, qizqiş va вaşqa randa ucrajdi. Silliq, aqir mineral вelil tajjarlaşda, kimjavij, preparatlar jasaşda va q/x. da zararli haşaratlarga qarşi kuraş darisi sfatida işlatiladi.

Бархан — Barxan; oraq jaki jarim aj şaklida toplangan kocma qum doqlar.

Бассейн — Bassejn, qar va muzlarniq erişidan hasil вolgan suvlar toplanadigan çaj. Katta darjalar (Sirdarja, Amudarja va deqizlar) malum вir gruh taşkomir kanlari (Donвas, Kuzвas va вaşqalar). Şu çajlarniq ozini Bassejn dejiladi.

Бассейн каменноугольный — Taşkomir вassejni (havzasi).

Бассейн речной – Darja вassejni

Бассейн сборный — Jiqiluv вassejni

Батигенный осадок — Batigen cokindisi (cuqurliq cokindisi).

Батолит — Batolit; katta gumвaz şaklidagi jer qavatini eritiв, jaki вoş çajlarida çajlaşgan magmatik formalar.

Батометр — Batometr; suvlardan namuna aliş ucun işlatiladigan asвaв.

Белый мышьяк — Aq margimuş

Белемниты — Belemnitlar; mezazoj davrida jaşagan вaşajaqli hajvanlar gruhidan. Bular hazir ucramajdi.

Берег — Qirqaq, cekka, sahil.

Берег вогнутый — Kirma qirqaq; agar darjaniq cekkasi iciga qarata ojilgan вolsa, kirma qirqaq dejiladi.

Берег выпуклый — Ciqma qirqaq; agar darjaniq cekkasi suvga turtiв kirgan вolsa, ciqma qirqaq dejiladi.

Берилл — Berill (zaвarçad); kimjavij tarkiвi $Be_3\ Al_2(SiO_3)_6$, qattiqligi 7,5 — 8, salmaqi 2,6, tussiz, jaşil, sarqiş va hakaza tuslarda, paqana şaklli kristallar halida ucrajdi. Bu taşniq kok xili zumurrad dejiladi. Qimmatвaha taş.

Бессточная впадина — Tujuq cuqur; suv aqiв ciqalmajdigan kol jaki çar.

Бессточный бассейн — Tujuq вassejn; quruqliq (materik) icidagi suvi denizga aqib ciqalmajturqan (Issiq kol, Balxaş va вaşqalar) kollar.

Бикфордов шнур — Bikford şnuri; detanatorlar kapsuliga ot вeriş ucun işlatiladigan şnur B. Ş. teppasi ikki qavat ip вlan oralgan, ortasiga məjda porox çajlangan вoladi.

Биолиты — Biolitlar; organizmlar qaldiqidan hasil вolgan taşlar.

Биосфера — Biosfera; organizm (hajvan va osimliklar) sferasi.

Биотит — Biotit; qattiqligi 2,5—3, salmaqi 2,8—3,2, qara, qaramtil, kok jaki qonqir tusli jaltiraq mineral (*слюда* ga qaran).

Бипирамида — Bipiramida, ikki piramida (mineralogija, kristallografida).

Бирюза — Feruza; aluminnin suv fosfatidan ibarat mineral, havaran jaki acjaşil, ackok tusda ucrajdi, qattiqligi 6, salmaqi 2,6—2,8, nadir taş.

Бисмалит — Bismalit; lakolitdan ozinin silindrik şakli вlan magmadan açraladigan intruziv massa.

Битумы — вitumlar, gaz, sujuq va qattiq maddalar şaklida ucraşi mumkin. Neft gazi, neft asfalti va azokerit (mumlarnin produktlarini tabiij вitum hsablanadi).

Битуминизация — Bitumlaniş; вitumga ajlaniş protsessi.

Битуминиты — Bituminitlar, вitumli komir

Блеск минерала — Mineral jaltiraqi

Богхед — Bogxed; ser вitumli taşkomir, qaramtil, qonqir, вa'zan qara, qudur sinimli, zic va pişiq komir.

Бок лежачий — Astki, jatiq jan; вir çins qaвati.

Боковая порода — Jan çins; ruda kanlarinin jan tamanidagi вaş rudasiz çins.

Боксит — Boksit (alumin rudasi $Al_2 0_3 . 2H_2 0$); вoksit alumin ucun, ruda, kulalcilik sanaati va kejingi vaqtda sement ucun fajdalaniimaqda.

Бокситизация — Boksitlaniş, вoksitga ajlaniş.

Болотная руда — Batqaq rudasi; вatqaqliqda ucrajturgan qonqir temir taşlar.

Бомбы вулканические — Vulqan вombalari; vulqandan atilив ciqqan katta-kicik, oz harakati pajtida jumalaqlana вaraturgan, unca qatişga ulgurmagan plastik lavalar.

Бороздовая проба — Çojak prova; kanniq sfat va tarkibini snaş ucun ensiz çojak (kanalca, ariqca) qilив, ojив alinadigan çajiga prova dejiladi.

Брахиоподы — Braxiopodlar, jelka ajaqlilar; kembri davri ucun xarakterli hajvanlar.

Брахиантиклиналь — Braxiantiklinal, qisqaantiklinal

Брахискладка — Braxi вurma, qisqa вukilma; (*складки* ga qaran).

Брахисинклиналь - Braxisinklinal, qisqa sinklinal; (*синклиналь* ga qaran).

Брекчия — Brekci; sementlanib, bir-biriga mahkam japişib qalgan siniq çinslar.
Брекчия трения — Işqaliş brekcisi; jer postinin cokişi va qabatlarnin surilişidan məjdalanib, jana sementlangan çinslar.
Бровка террасы — Sajpaja lavi, terraslar lavi, sajpaja jaqasi, suv sufasinin qirqaqi. Darja sajpajalarinin cekasi.
Брюхоногие — Qarinajaqlilar, şilliq qurtlar sinfidan. Tak ciqanaqi (şilliqi) ham şular qatariga kiradi.
Бугры насыпания — Toplaniş doni
Бугры развевания — Savriliş doni
Бур — Bur, qalam, kicik misran, lenga oxşaş (taq çinslarini teşiş spur kavlaş ucun işlatilaturqan polat qalam).
Бура — Bura — tanakar; kimjavij tarkibi $Na_20.\ 2B_20_3.\ 10H_20$, qattiqligi 1,7; kopraq kollarda ucrajdi. Aq mineral, sajqal, emal eritişda, bojaqciliqda işlatiladi.
Бурение — Parmalaş; taq çinslarini qol asbab jaki maşina jardami bilan ojiş (kavlaş, teşiş).
Буровая муть — Parma lajqasi; taq çinslarini ojganda (kavlaganda) suv bilan ciqaturgan lajqa.
Буровая дробь — Parma fitrasi, parma cacmasi.
Буровая скважина — Parma skvazinasi (kavagi).
Буровой журнал — Parma zurnali: parmalaş protsessi jaziladigan zurnal.
Буровой мастер — Parma ustasi.
Буровой канат — Parma simarqan; simarqan jardami bilan parmalaşda skvazinada parma asbablari asilaturgan simarqan. Parmalaş ham şu arqan vasitasi bilan baçariladi.

В

Вал береговой — Qirqaq marzasi; deniz va darja cekkalarida toplangan taşlardan hasil bolgan marzalar.
Валуны — Oqola taşlar (rax va otkur çajlari jajilib silliqlangan va ba'zan jumalaqlangan jrik taşlar. Kocalarga teriş, jol, bnakarlik işlarida işlatiladi).
Вековое колебание — Asrij tebraniş; materik va deniz sathinin sekin-sekin ozgarişi, şu bilan bir vaqtda uzliksiz suratda kotarilib jaki cokib turişi. Bu xil harakatni bir neca asrlar icida kuzatiş mumkin. Şunin ucun ham unga asrij tebraniş dejiladi.
Вертикальный сброс — Vertikal uzulma (*сброс* ga qaran).
Верхний денудационный уровень — Ustki denudatsion sath; taqnin en baland nuqtasiga ustki denudatsija sathi dejiladi. Bu nuqtadan baland taqlar havanin tebranişi, temperaturanin tez ozgarişi natiçasida jemirilib turadi.
Вечная мерзлота — Daimij muzlagan, ton jer; Har daim muzlik jer. Ba'zi bir saviq olkalarda tupraqi 16—20 metr cuqurliqqa qadar daima muzlab jatadigan jerlar (masalan: Sibirija)

Взброс — Teskari uzulma (uzulmaniq teskarisi); jer postida malum вir ucastka ornidan qmirlamaj, ikkinci qavati kotarilsa, teskari uzulma dejiladi.

Взвешенные частицы — Suv lajqasi, вotana.

Взрывчатое вещество — Partlaq madda.

Вид симметрии — Simmetrija turi; ва'zi вir kristallarniq element lari вir xil xususijatga ega va вir-вiriga oxşaş вoluvi saвaвli, ularni вir gruppaga qoşiş joli вlan hamma kristallarni 32 xil turga jaki gruppaga вoladilar. Kristallarniq mana вu xilda вolinişiga simmetirija dejiladi.

Вирт — Virt; parma dastgahlariniq вiri.

Висмутовые руды — Vismut rudalar; вismut rudalari. 1) (vismut rudasiniq kimjavij tarkiвi Bi_2S_3 (81,22% Bi); 2) vismut zaqi Bi_2O_3 (89,66% Bi); 3) vismut şpati va 4) saf visumutinlar (95—99% Bi).

Висячая долина — Ustki vadij, asma vadij; etagi вoş vadiga keliв qoşilgan, lekin вoş vadidan вir munca вaland turadigan vadilar.

Висячий бок — Ustki jan, asma jan; вir çins jaki fajdali qazilmaniq ustini qaplagan ikkinci вir çins qaвatni ajtiladi.

Включение — Ilaşma; вir çinsniq asasij massasi iciga kiriв qalgan məjdə çins jaki mineral maddalar.

Влагоемкость — Nəm sîqim, taq çinsiniq oz jariq, kavak va вoşliqlarida malum miqdarda suv tutiв qaliş qaвilijati.

Влагоемкость абсолютная — Aвsolut nəm siqim; taq çinslariniq kapillari (saqilliq) xususijatiga kora ozi tutiв qalgan suvniq miqdari.

Влагоемкость полная — Tola nəm siqim; taq çinsidagi darz, kavak va hava çajlarga tolgan nəm.

Внешний контактовый метаморфизм — Taşqi kontakt metomorfizm; agar atqindi çins ozi jariв ciqqan çins massasini ozgartirsa, taşqi K.M. dejiladi.

Вода вадозовая — Vodoz suv, jaqin suv; jerga singan janqir suvlar.

Вода гигроскопическая — Gigroskopik suv; maddalarga atmosferadan вuq halida singan suv. 105° C isitganda maddalardan вu suv açraladi.

Вода жесткая — Qattiq suv; tarkiвida ahak va magni tuzlari erigan вoladi.

Вода конституционная — Konstitutsion suv, çinsni taşkil etgan maddalar вlan kimjavij вirikkan suv.

Вода подземная — Jer asti suvi

Вода пресная — Şrin suv, cucuk suv

Вода проточная — Aqar suv

Вода ювенильная — Juvenal suv, magma suv; magmada—gaz halida kotariliв jer вaqrida sujuq ham qattiq halga ajlangan vaqtda aclaşgan minerallar jeşimiga вaj вolgan suv.

Водонепроницаемые породы — suv otmas çinslar (çumladan: taştaxta, bir xil gillar va başqalar).
Водоносность — Suvcanlik.
Водоносный горизонт — Suvli gorizont; suvli qavat.
Водоотлив — Suv tartiş; razvedka ojuqlarini kavlaşda işga xalal beraturgan suvni tartib ciqariş.
Водопроницаемые породы — Suvotar çinslar (masalan: qum, şaqal va başqalar).
Водораздел — Suv beli; ikki darja ortasidagi tepa.
Волнистая лава — Tolqinli lava gaz va pari kop sarf bolmaj, asta-sekin savigan qajişqaq lava. Buniq usti tolqinli bolib qatadi.
Волокнистый гипс — Tala-tala gips.
Воломит — Volomit; taq çinslarini parmalaşda işlatiladigan sun'ij almas (qattiqligi 9,8)
Вольфрамит — Volframit; kimjavij tarkibi Fe Mn W_2O_8, 58—60% W taşkil qiladi, qattiqligi 5 — 5,5, salamaqi 7, 1,54, qaramtil mineral
Вольфрамовые руды — Volfram rudalari (*вольфрамит, шеелит*ga qaraq)
Восковой уголь — Mumli komir, bitum maddalarga baj acqoq-qir tusli taşkomir.
Вращательное бурение — Ajlantirma parma.
Вторичная сланцеватость — Saxta slanslik; ikkinci lavgi slans, kondalaq slanslik (janlama vasim natiçasida hasil bolgan qalvaki) qatlam.
Вторичная структура –Ikkilanci ozgargan struktura, mexanik, kimjavij jaki termal protseslar vlan çinslar strukturasiniq ozgarişi.
Вторичные горные породы — Ikkincilavnci taq çinslar (*классические породы* ga qaraq)
Вулкан — Vulqan (janar taq).
Вулканизм — Vulqanizm
Вулканиты — Vulqanitar, vulqan çinslari; qumzati (SiO_2) bir qadar kam atqindi çinslarniq umumij nami.
Вулканические газы — Vulqan gazlari: (N, HCl, Gl, SO_2 SO_3, H_2S, CO_2, N, CH_4 va başqalar).
Вулканические землетрясения — Vulqan jer qmirlaşişi; vulqan harakati arqasida hasil bolgan jer qmirlaşlar.
Вулканические купола — Vulqan gumbazlari; ekstruziv massalarini jumalaqlav gumbaz şakliga keltirilgan.
Вулканические породы — Vulqan çinslari; jer ustiga atilib ciqqan atqindi çinslarniq umumij nami (*эффузии jaki экструз* ga qaraq)
Вулканический пепел — Vulqan kuli; vulqan partlanişi arqasida hasil bolgan kullar.
Вулканическое стекло — Vulqan şişasi; şişasman vulqan çinslari.
Вулканические туфы — Vulqan tuflari; vulqandan atilib ciqqan

lavaniŋ qatişidan va ozgariв, qattiq massa haliga ajlanişidan hasil вolgan siniq çinsiar.

Вулканический щебень — Vulqan caqiltaşi; vulqan atqininiŋ məjdə produktalari: kul, qum, вomвa va вaşqalar.

Выветривание — Nuraş; temperaturaniŋ ozgarişi, suv, organizm va kimjavij jeşimlar ta'siri astida taq çinslariniŋ jemirilişi, məjdalanişi.

Выветривание механическое (физическое) — mexanik nuraş; temperaturaniŋ ozgarişi, suvniŋ harakati va turli şaklda ta'sir qilişi osimliklarniŋ mexanik ta'siri вlan taq çinslariniŋ jemirilişi, вuzulişi.

Выветривание органическое — Organik nuraş; organik maddalarnıŋ (osimlik va hajvanlar) ta'siri вlan taq çinslariniŋ вuzulişi.

Выветривание химическое — Kimjavij nuraş; atmosferada juz вeradigan turli hadisalar, osimlik va hajvanlardan вolinив ciqqan okslar suv jeşimlariniŋ ta'siri вlan taq çinslariniŋ вuzulişi tamirlarniŋ panalanişi.

Выклинивание жил — Tamir saqi; tamirlar taq çinslari arasida вargan sajin taq çinslari qattiq вolsa, pana каві вir tamani. inicka вolив siqiq halda ucrajdi.

Выработка — Ojiq

Выход рудного тела — Ruda çinsiniŋ ciqqan orni.

Вышка буровая — Parma vişkasi, parma mezanasi uc ajaqli.

Г

Габбро — Gaввro; kristallik—danadar tuzulişi magmatik asas çins. Bu çins ahakli natroli asas qirşpatlar, monoklin, ва'zan rombик piroksenlardan ibarat.

Габбро пегматит — Gaввro pegmatit; jrik kristalli gaввrollar.

Гагат — Qara kahrava (qonqir komirniŋ вir xili).

Газы фреатические — Freatik gazlar; grunt suvidan kotarilgan gazlar.

Газы ювенильные — Juvenil gazlar; magmadan kotarilgan gazlar.

Галенит — Qalenit, qorqaşim jaltiraq; kimjavij tarkibi PвS, qorqaşim rudasi. Bu rudaniŋ 86% qorqaşim taşkil etadi, qattiqligi 2,5; salmaqi 7,7; — 7,6, metal jaltiraqli, kulraŋ mineral.

Галька — Şaqal, şaqal taş;

Гезенк — Gezenk, korşaxta; kanlardagi işlanadigan qaвatdan pastga jaki juqariga kavlangan ojiq.

Гейзер — Gejzer, issiq вulaq; vaqti-vaqti вlan вuq aralaş issiq suv qajnaв jaki atilив ciqaturgan вulaqlar.

Гексагональная сингония — Geksagonal singonija; alti вurcakli kristallarniŋ umumij nami.

Гексаэдр — Geksaedr, alti juzli kristallar
Гематит — Gematit, temir okislasi; kimjaviy tarkibi Fe_2O_3, 70% Fe taşkil qiladi. Qattiqligi 5,5—6,5, salmaqi 5,1—5,2 polatrang, jaltiraq, mort mineral, Fe boy ruda.
Генезис — Genezis, pəjda bolişi, hasil bolişi, kelib ciqişi.
Генерация минералов — Minerallar generatsijasi; minerallarniq pəjda boliş protsesidagi malum qanuniy basqic, ja'ni bir mineralniq aldin, ikkincisiniq kejin pəjda bolişi jaki açralişi.
Генетическая геоморфология — Genetik geomorfologija; jer ustidagi reljefniq hasil bolişi va osişini tekşiradigan fan.
Геоантиклиналь — Geoantiklinal; jer ustida butun materik jaki katta taq massiviniq qalqib kotarilişi.
Геодинамика — Geodinamika; jerniq tarkib va tuzulişini buziş va tuzuşga sabavci bolgan kuclar.
Геоид — Geoid (jer juzi); jer şariniq şakli.
Геоизотермы — Geoizotermlar; jer icidagi bir xil temperaturali nuqtalarni korsatadigan ciziq
Геологическое исследование — Geologik tekşiruv
Геологическая деятельность организмов — organizmlarniq geologik faalijati.
Геологическая деятельность атмосферы — Atmosferaniq geologik faalijati
Геологическая деятельность воды — Suvniq geologik faalijati.
Геологическая деятельность ледника — Muzlikniq geologik faalijati
Геологическое строение — Geologik tuzuliş
Геологическая документация — Geologik huççatlaş.
Геологическая карта — Geologik karta (turli geologik hasillarniq jer juzida tarqalganligini, jaş va sostavini korsatadi).
Геологический разрез — Geologik kesim, geologik profel.
Геология — Geologija, jerniq ozi, uniq hasil bolişi, osiş tarixi va mineralogik tarkibini tekşiradigan fan. Geologija mustaqil qismlarga bolinadi: 1) dinamik jaki tabiij geologija, 2) kristallografija (qarang), mineralogija (qarang), petrografija (qarang), 3) paleontalogija (qarang), 4) tarixi geologija (qarang) (*историческая геология*), 5) ruda va ruda bolmagan fajdali qazilmalar ilmi va 6) fajdali qazilmalar kanini işlaş va tekşiriş ilmiga bolinadi.
Геология динамическая — Dinamik geologija; jerniq tarkib va tuzulişini ozgartuci geologik protseslarni tekşiradigan va orgatadigan fan.
Геология историческая — Tarixij geologija; jer postiniq tadriçi suratda osişi osimlik va hajvanlarniq ozgarişiga qarata jer postiniq jaşini biliş ilmi.
Геология прикладная — Amalij geologija.
Геолог-разведчик — Geolog razvedkaci; kanlarni tekşiruci mutaxassis.

Геоморфология — Geomorfologija; jerniŋ ustki şakllarini tekşiradigan fan.

Геосейсмическая волна — Geosesmik tolqin; zilzila tolqini, jer qmirlaş tolqini.

Геосинклиналь — Geosinklinal, uzliksiz suratda çins toplaniş va taq hasil boliş zonasi.

Геосъемка — Geosjomka; jer postiniŋ geologik tuzulişi, reljefi, fajdali qazilmalari, taq çinslariniŋ oz-ara munasavati va suvcanlik şarajitini organiş metodi.

Геотектоника — Geotektonika; umuman jer va jer postiniŋ tuziliş va şu tuzulişga savav bolgan protseslarni tekşiradigan fan.

Геотермический градиент — Geotermik gradient; jer iciga, qatlamiga cuqirlaşgan sari temperaturaniŋ har 33 metrda orta hsav vlan 1° aşişiga ajtiladi.

Геотермия — Geotermija; jer postiniŋ icki temperaturasi.

Геофизика — Geofizika; jerniŋ tarkiv, xususijatlarini va ozgarişini organişga fizik metodlarni qollajturgan fan.

Геофизические методы разведки — Geofizik razvedka metodlari; kanni razvedkalaş (qdiriş) ucun geofizik metodlardan fajdalaniş.

Геохимическая зональность — Geokimja zonalligi; kimjavij elementlarni jer postidan kopraq geokimja oramlariniŋ jajilişiga kondalaŋ ravişda taqsimlaniş qanuniga ajtiladi.

Геохимия — Geokimja; jerniŋ usti, posti va icida ajrim elementlarniŋ (pajda bolişi) kelib ciqiş, tarqaliş qanuni va ularniŋ ozara munasavatlarini tekşiraturgan fan.

Гетерогенные породы — Geterogen çinslar, qurama çinslar, har xil minerallardan ibarat çinslar.

Гетероморфная порода—Geteromorf çins; kimjavij tarkibi bir, əmma mineralogik tarkibi har xil çinslarga berilgan nam.

Гетит — Getit; kimjavij tarkibi ($Fe_2O_3\ ^1/_2H_2O$), qattiqligi 5,5, salmaqi 3,8—4,2 raŋi qizqiş-qoŋqir, mort, temir rudasi.

Гидатогенные породы — Gidatogen çinslar; suvda hasil bolgan cokundi çinslar jatqiziqlari.

Гидатометаморфизм — Gidatometamorfizm; agar çins jaki mineralniŋ ozgarişida suv iştirak etsa, bundaj ozgarişga gidatometamorfizm dejiladi.

Гидраты — Gidratlar; suv bian birikkan maddalar, metal acimlari va başqalar.

Гидрогенные породы — Gidrogen çinslar (*гидатогенные породы* ga qaraŋ).

Гидрогеодогическая карта — Gidrogeologik karta; jer postidagi suvniŋ geografik halini korsatgan karta.

Гидрогеология — Gidrogeologija; jer asti suvlarniŋ hasil bolişi, ularniŋ harakati, fizik-kimjavij xususijatlari va geologijani tekşiradigan fan.

Гидрология — Gidrologija; jer asti va ustidagi atmosfera suv-

lari, ularnin kelib ciqişi, taqsimati, harakati, fizik, kimjaviy xassalari va geologik işni tekşiriş fani.

Гидрография — Gidrografija; jer juzidagi deniz, darja va kol suvlarinin sfati va san çhatlarini tekşiradigan fan.

Гидроизогипс — Gidroizogips; jer asti suvi sathinin bir xil absolut balandligi bir-biriga ulaşdan hasil bolgan ciziq.

Гидростатический уровень — Gidrostatik juzi

Гидростатическое давление — Gidrostatik basim; kucni har taraflama bir xil basim.

Гидросфера — Gidrosfera (suv, sferasi); jer postinin obolockasi.

Гидротермальные месторождения — Gidrotermal kanlari; magmadan gaz va par halida kotarilgan har xil mineral maddalar jer icida ajlanib jurgan issiq suvlarga qoşilib alvan tusli, mineral tuzlariga baj suv jeşimlarni vuçudga keltiradi. Jer postidagi jariqlardan juqari kotarilgan, temperatura va basim kamajgan sari har xil şarajit va har xil cuqurliqda bu jeşimda har xil rudalar cokib gidrotermal kanlarini hasil qiladi. Gidrotermal kanlar cuqurliqda hasil bolişiga qarab: 1) gipotermal pastki cuqurliqda, 2) mezaterma (orta cuqurliqda), 3) epatermal (ustki juzaraqdagi) kanlar.

Гипабиссальные породы — Gipabissal çinslar; cuqurliqda hasil bolgan çinslar.

Гипокристаллические породы — Gipokristallik çinslar, jarim kristallik va jarmi şişaga oxşagan maddalardan ibarat çinslar;

Гипотеза — Gipoteza; asas bolmagan faraz.

Гипотеза Вегенера — Vegener gipotezasi; germanija geologlaridan Vegener jernin geografik xaritasini tekşirib Şarqij Amerika cegarasinin tuzulişi Qarbij Afrika va Javropa cegarasinin tuzilişiga oxşaş, bu ikki materikni fikran bir-biriga japiştirilsa, bir butun materik hasil bolişi mumkin, degan fikrga kelib oz nazarijasini ciqaradi. Unin fikrica, butun materiklar avval bir butun materik halida bolib, kejin ajrim materiklarga bolingan, har qajsisi turli tarafga, Amerika qarbiga, Avstralija şarqi-çanubiga silçigan deb oz nazarijasini tuşintiradi.

Гипотеза Канта-Лапласа — Kant-Laplas gipotezi; Kant va Laplaslarnin fikrica, tabiatda avval spiral qziq tuman massasi pəjda bolgan, bu tuman massanin oz oqi atrafida ajlanişidan ekvatori (markazdan qacirma kuc ta'siri astida) kenaja barib, ortadagi massa jumalaq şaklga kirgan, unin atrafida xalqa pəjda bolgan (hazirgi Saturn sajjarasi kabi), bularnin ikkisi ham bir oq atrafida ajlana barib, son xalqa parcalangan massalarnin toplanişidan sajjaralar pəjda bolgan. Butun sajjaralar şu çumladan biznin jer ham şu usul bilan pəjda bolib, birinci tuman massasi ajlangan oq va oqi atrafida ajlanişini davam etdiradi, degan fikrni ajtadilar.

Гипотеза магматических течений — Magma — aqimi gipotezasi; ba'zi bir tekşirucilarnin fikriga kora, magma ham atmosferaga

oxşaв, har tamanga aqadi, agar magma markazdan juqariga aqsa, magmatik oвlastda kotariliş, atraflarida вurmalar (taqlar) hasil вoladi. Agar juqaridan markazga aqsa, magmaniŋ juzi cokadi. Uniŋ natiçasida jer postida cuquriiq hasil вoladi degan fikrlar вar.

Гипотеза периодического изменения скорости вращения земли — Jerniŋ ajlanış tezliginiŋ davri ozgariş gipotezasi; вu gipotezaniŋ negizi şundan iвarat: jerniŋ ajlaniş tezligi daima вir xil вoimaj vaqt-vaqti вlan gah tezlaniв va gah sekinlaşiв turadi. Jerniŋ ajlanişi tezlangan vaqtida uniŋ qutвlari jassilaniв, ekvatori keŋajadi, ja'ni ekvatordan jer posti koтariladi, taq pəjda вoladi, jerniŋ ajlanişi sekinlaşgan vaqtda ekvator jana oz orniga qajtiв, qutвlar kotarila вaşlajdi (jerniŋ qutвi kotariladi). Şundaj qiliв, taq hasil вoliş protsessi almaşiniв turadi.

Гипотеза радиоактивного распада — Radioaktiv jemiriliş (raspad) gipotezi; вu fikr tarafdarlarica, jer icidagi radioakt maddalariniŋ jemirilişdan kopgina temperatura ciqiв, вu *t.* вutun mineral va çinslarni eritadi, erigan çinslarniŋ haçmi keŋajadi, haçminiŋ keŋajişi natiçasida ular jer postini, qatlamlarni kotaradi, вa'zan jer postini jariв sirtga ciqadi. Jer ustiga atiliв, qujiliв ciqişdan vulqanlar, effuziv çinslari, jer вaqrida qatiв qalişdan turli intruziv вatolit, stok va jer juzida taqlar вurmalari hasil вoladi.

Гипотеза скольжения — Sirqaniş (silçiş) gipotezasi; вu gipoteza şundan iвarat: cokindi çinslarniŋ toplaniş oвlastida agar вir taraflama kotariliş roj вeriв, qaвatda nşaвlik pəjda вoisa, вutun cokundi çinslar qja вojica sirqana (silçij) вaşlajdi. Bu sirqaniş, toplaniş oвlastida cokundi çinslar jana qattiqraq siqiв вukadi, ja'ni вurmali taqlar şu jol вlan hasil вoladi.

Гипоцентр землетрясения — Jer qmirlaş gipotsentri (jer qmirlaş markazi).

Гипс — Gips (ganc taş); sulfat okis (gugurt okisi) kaltsij jeşimidan cokkan çins, kimjavij tarkiвi $CaSO_4$ $2H_2O$ qattiqligi 1,5 — 2,2, тавiatda tarqalgan, aksari qurij вaşlagan kollarda hasil вoladigan çins, oqut, ganc sfatida işlatiladi.

Глазомерная съемка — Cama sjomka, koz вlan camalaв jerniŋ juzini qaqazga (kartaga) tuşiriş.

Глазурь — Sajqal, sir; safal sanaatida idişlarni sirlaş, sajqallaş ucun işlatiladi. Kopinca safal idişlarni usti glazur вlan qaplangan.

Глауберовая соль — Glauвer tuzi, ja'ni miraвilit, qattiqligi 1,5—2, salmaqi 1,0—1,5, kimjavij tarkiвi $Na_2SO_4 . 10H_2O$, deniz va kol suvlaridan past temperaturada, aq kristal şaklida cokadigan tuz.

Глина — Gil, laj, məjdə deametri вir millimetrniŋ miŋdan вir uluşiga teŋ, вa'zan undan ham məjdə cokindi çins, sostavi asa-

EB_1941_AKS_287

san gil zatining (Al_2O_3) suvli silikati, kaolin, kok cinigil (allofan) kvarts va вaşqa maddalardan ibarat. Qirşpat çinslari va slanslarning buzilib məjdalanişidan hasil bolgan ran va nav'larga baj çins. Gillarning turi kop, hazir gillar xalq xoçaligida katta ahamijatga ega.

Глины валунные — Qola taşli gillar (muzliklardagi teg morealarning qolataş aralaş gilmorenlari).

Глина голубая — Kok gil (kulran laj).

Глина гончарная — Saq tupraq, kulalcilik gili (laj).

Глина известковая — Ahakli gil, karbon okisi bilan acimli kaltsi ($CaSO_3$) aralaşgan gil (laj).

Глина огнеупорная — Otga cdamli gillar.

Глина фарфоровая — Cinigil, kaolin; cinni qilişga jararlik gil.

Глинистый сланец — Lajli slans; jer postida qatlam va taq çinslarinin arasida ucrajdigan jupqa taxtakaclangan semontaş, oz sostavida laj birikmasini kop saqlajdi.

Глинозем — Glinazem (gilzati); alumin okisi (Al_2O_3).

Глубинные породы — Intruziv çinslar, cuqur zonada ucravci çinslar.

Глубоководные отложения — Guqurliqdagi suv jatqiziqlari.

Глыбы — Gliblar (falaxsa taşlar) jaki balandlikdagi ajrim bolak taşlar.

Гнейс — Gnejs mineralogik; tarkibi çhatdan granit (qaran) çinsiga jaqin slans çinslar, məjdə danadar, jrik danadar jaki porfir tuzilişli kristallik slanslar, asasan ortoklaz, plagioklaz kvarts va biotit, muskovit, anfibol, avgit minerallarinin bittasi jaki bir necasidan ibarat.

Головоногие — Başajaqlilar; malluskalar tipidan deniz faunlari.

Гониатиты — Goniatitlar (faunalar); (вaşajaqlilar, şilliqlilar gruhidan).

Гониометр — Goniometr; kristallarnin burcagini olcaş ucun işlatiladigan asbab.

Гора — Taq

Горная мука — Taq talqani (organizm qaldiqlaridan pəjda bolgan).

Горная смола — Taq mumi (*асфальт* ga qaran).

Горная цепь — Ulama taq, tizma taq, zançirli taq.

Горные выработки — Taq ojiqlari; taqdagi işlangan turli ura, cuqurlar, şaxtalar, gazlik va вaşqalar.

Горный компас — Taq kompasi; taq kompasi addij kompaslardan şu bilan farqlanadiki, tuzilişi tortburcak bolib, mis plastinkaga dairani otqazilgan krug 360° (daraçaga) bolingan, ikkita vintli tugmasi bar, biri addij strelka (til) ucun ikkincisi kompasdagi atves (şaqul) ucun, razmeri 8×6 *sm* taq çinslarinin jonalişi, jatişi kabi elementlarni belgilajdi.

Горные породы — Taq çinslari; jer postini taşkil qilgan çinslar. Ularnin tuzilis va mineralogik tarkibi alvan turli bolsa ham,

lekin hasil boliş prinsipiga qarab, ularni atqindi çinslar (*изверженные породы* ga qaran), cokindi çinslar (*осадочная порода* ga qaran) va metomorfik (*метаморфическая порода* ga qaran) çinslarga boliş mumkin.

Горный хрусталь — Taq xrustali, taq billuri (*кварц* ga qaran).

Горообразование — Taq pəjda bolişi;

Горст — Gorst; jerniq malum ucastkasi sandalga oxşab kotarilib qalgan çajlar tepaligiga ajtiladi.

Горючий сланец — Januli slans, janar slans; organik maddalar aralaşgan ahak jaki gil slanslar.

Горячий источник — Issiq bulaq, issiq caşma.

Грабен — Graben; jerniq malum bir ucastkasi uzuliş natiçasida cokuşi jaki ikki jani kotarilişidan hasil bolgan cuqirliq.

Гравий — Gravij; jriklıgi bir xil dejarlik məjdə şaqal.

Гравиметрия — Gravimetrija; geofizik metod jardami bilan fajdali qazilmalarni qdiriş va razvedkalaş usullariniq biri, bu metod taq massaniq uzaq jaqinligiga qarab tartiş kuciga asaslangan.

Гранаты — Granatlar (jaqutlar, jaqut taşlari), işqarsiz alumasilikatlar, qattiqligi 6,5—7, salmaqi 3,1—4,3; har xil randa ucrajdi. Tabiatda kop tarqalganligi va nav'iniq kopligi bilan maşhur mineral kristali qimmat bahalik taş, (çilvirga qaraq) abraziv sanaatida işlatiladi.

Гранит — Granit; kvarts qirşpat ragavaj abmanka va sluda minerallaridan kristallik danadar tuzilişli magmatik çins. Bna materiali sfatida isti'mal qilinadi.

Гранитовая структура — Granit strukturi; kristalli danadar struktura.

Графит — Grafit; kristallik karbonniq (C) bir xili, raqi qara, qattiqligi 0,5—1.

Гребень — Taq kungurasi; degrezlik işlarida işlatiladi.

Грубозернистые породы — Daqal danadar çinslar, jrik danadar çinslar.

Грунт — Grunt, (zaraq jer); jer postida qatlam tupraqlari, zaraq jer, qattiq jerga, jer ustidagi qalin tupraq, taşlarga ajtiladi.

Грунтовая вода — Grunt suvi; jer postidagi birinci suv otkazmas qabat ustiga toplangan suvlar.

Группа сульфатов — Sulfatlilar gruppasi; tarkibida SO_4 iştirak etgan minerallar gruppasi.

Группа сульфидов — Sulfidlar gruppasi; tarkibida S birikmalari iştirak etgan minerallar gruppasi.

Группа карбонатных соединений — Karbonatli birikmalar gruppasi; tarkibida CO_2 iştirak etgan minerallar.

Группа окислов — Oksidlar gruppasi; tarkibida O iştirak etgan minerallar gruppasi.

Грязевая лава — Balciqli lava; vulqan tutlaridagi balciqqa oxşaş iplas lavaga ajtiladi.

Грязевой вулкан — Balciqlangan vulqan; balciq ciqaradigan vulqan.

Грязевые потоки — Balciqlangan aqim.
Губки — Bulutlar (deniz faunlaridan).
Гумус — Gumus (curundi).
Гуронская эпоха — Guron zamani; jer tarixinin ikkinci — proterozoj erasi bilan ucinci paleozoj (qara) davrinin kembrij (qara) davri ortasida hasil bolgan taqlar, jaki kimbrij davriga qadar hasil bolgan çinslarni Amerika geologlari G. Z. hasil bolgan deb ajtadilar.

Д

Давление радиальное — Radial basim (vertikal basim).
Давление тангенциальное боковое — tangensial basim, janlama basim.
Дайка — Dajka; jer postidagi magma tolib, qatib qalqan jariqlar, dajkalar kopinca bir-biriga parallel ikki tekislik arasiga çajlangan bolib, ularnin vazijatini buzmajdi. Addij jariqlarda darzlardan bir az qisqa va joqanraq bolişi bilan açraladi.
Движение орогеническое — Orogen harakat; taq hasil boliş harakati.
Движение радиальное — Radial harakat, vertikal harakat *(движения эпейрогенические* ga qaran).
Движение сейсмическое — Sejsmik harakat, zilzila harakati.
Движение тангенциальное — tangensial harakat, janlama harakat (*движения орогенические* ga qaran).
Движения эпейрогенические — Epejrogenik harakat; jer postida butun bir materik jaki katta ucastkanin asrlar davamida sekin-sekin kotarilişi jaki cokiş harakati.
Двойники — Qoşaq kristallar, ikkilanib osgan kristallar (kristallografijada).
Дебет воды — Suv debeti; suvnin sarf boliş miqdari va aqiş vaqtidagi miqdari.
Девонский период — Devon davri; anglijanin Devonsaj degan çajidan silur davri bilan taşkumir davri ortasidan başqa davrga taalluqdar çinslar tapilgani ucun mazkur qabatga alimlar „devon" ismini berganlar, soqraq jernin başqa çajlarida ham bu çinslar tapila barib, bu davr jer tarixinin paleozoj erasini alahida davri hsabiga kiradi. Devan davri: ustki devan, orta devan va ast devan nami bilan 3 davrga bolinadi.
Дейтрогенное месторождение — Dejtrogen kanlar jaki takrarij kan (tub kanlar buzilib, rudalari başqa çajga qajtadan jatqizilişidan hasil bolgan kan).
Дейтрогенные породы — Dejtrogen çinslar, takrari çinslar; tub çinslarnin buzulgan produktidan ikkinci marta hasil bolgan çinslar.
Дельта — Delta; darjalarnin kol jaki denizga qujaturgan çajidan qum, laj va şaqallar toplanişidan hasil bolgan quruqliq.

Дельта морская — Deniz deltasi.
Дельта озерная — Kol deltasi.
Дельта речная — Darja deltasi.
Делювий — Deluvij; taq etagiga jumalab tushish natijasida toplangan mədə shaqal caqil jinslar.
Денудационные землетрясения — Denudatsion jer qmirlash; jer posti jaxud taq jinslari buzilishidan hasil bolgan mahalliy jer qmirlash.
Денудация — Denudatsija; suv, muzlik, shamal, temperatura va organizmlarnin geologik ta'siri astida taq jinslari, hatta taq sistemalari buzilishi va bashqa jajlarga kocirilishi umuman bu protses ishi jer ustini tekislashdan ibarat.
Депрессия — Depressija, pastlik
Десквамация — Deskvanatsija, jarqaqlanish temperatura ta'siri blan jinslarnin uvalanib tokilishi, nurashi.
Детальная разведка — detal razvedka (*разведка* ga qaran).
Дефляция — Deflatsija; taq jinslarinin shamal ta'siridan saviriliш hadisasi.
Деятельность атмосферы — Atmosfera faalijati.
Деятельность льда — Muz faalijati.
Деятельность моря — Deniz faalijati.
Деятельность организма — Organizm faalijati.
Деятельность подземных вод — Jer asti suvlar faalijati.
Деятельность проточных вод — Aqar suvlar faalijati.
Джемсонит — Jemsonit; kimjavij tarkibi $2PbS + Sb_2S_3$, 50,8%Pb, 19,7% S tashkil qiladi, qattiqligi 2—2,5; salmaqi 5,5; qorqashim va surma rudasi, qaramtil, qorqashim tusli kamcil mineral.
Диабаз — Diabaz; asasij taq jinsi bolib, plagiokaz, avgit xloritdan ibarat eski vulqan jinsi, rani kopraq xra mashran jins. Bazalt (*базальт* ga qaran) jinsnin atqindi xili, bnakarlik materiali.
Диагональная слоистость — Diagonal qatlamliq, diagonal qatlamlanish.
Диатомеи — Diatomlar; suvda jashajdigan bir huchajrali mikroskopik osimliklar.
Диатомовые известняки — Diatom ahak tashlar; diatomdan hasil bolgan ahak tashlar.
Диатомовый ил—Diatom laj (balciqi)
Дизъюнктивная дислокация — Dizjunktiv dislokatsija; jer postinin uzulishi natijasida qabatlarnin normal halidan buzilishi, buni radial dislokatsija ham dejiladi.
Дилятационные трещины — Kenajish jariqi (jer postinin kenajishidan pəjda bolgan jariq jaki darz).
Динамометаморфизм — Dinamometamorfizm; jinslarnin taq hasil bolish protsessida zor, janlama basim natijasida ozgaruvi.
Динозавры — Dinozavrlar; mezozoj davrda jashagan sudralib juruci katta hajvanlardan, tuzulishi kaltakesakka oxshash, gavdasi juda katta. Hazir jashamajdi.

Диорит — Diorit; kristallik, danadar tuzilişli plagioklaz amfibol va jaki plagioklaz biotitlardan ibarat magmatik çins. Adatda bu çinsda kvarts bolmajdi. Agar kvarts mavçud bolsa, kvartsli diorit dejiladi.

Дипирамида — Dipiramida, ikki piramida ba'zi kristallarniq ikki uci piramidaga oxşab osib, tagi bir-biriga japişgan bolsa D. P. dejiladi.

Дисиликаты — Disilikatlar; metakrem okisi ($H_2O.SiO_2$) tuz piroksenlar, amfibollar va başqa kopgina minerallar gruhi şular qatariga kiradi.

Дислокационные брекчии — Dislokatsija brekcisi; jer postida hasil bolgan darzlarniq bir-biriga işqalişidan uvalanib, soq sementlangan siniq taşlar.

Дислокационный метаморфизм — Dislakatsion metomorfizm; (*Динамометаморфизм* ga qaraq).

Дислокация — Dislokatsija; jer postini taşkil qilgan tabaqalarniq normal vazijati buzilişi.

Дислокация пликативная — Plikativ dislokatsija; jer postiniq jarilmaj bukulişi jaki egilişi.

Диференциация магмы — Magmaniq differenslanişi; jer icida şarajitniq ozgarişi blan bir turli sujuq magmaniq turli tarkibga bolinişi.

Додекаэдр — Dodekaedr, on ikki (qirrali) juzli krestal.

Долина — Vadij.

Долина антиклинальная — Antiklinal vadij.

Долина боковая — Jan vadij.

Долина поперечная — Kondalaq vadij.

Долина продольная — Bojlama vadij.

Долина развевания — Savriliş vadisi.

Долинный ландшафт — Vadij landşafti, vadij manzarasi.

Доломит — Dolomit; minerolog Dolomje namiga qojilgan aq, sariq va havaraq mineral. Kimjavij tarkibi (Ca, Mg) CO_3, qattiqligi 3,4—4; 0 sal. aq. 2,8. geksagonal singonijali (qara), otga cdamli material, kimja sanaati, bnakarlik materiali, metallurgijada işlatiladi.

Доломитизация — Dolomitlaniş.

Долото — Doloto; parmalaşda zaboj icini məjdalajturgan asbab.

Древние изверженные породы — Eski atqindi çinslar.

Дробовое бурение — Fitra (parma) drobli parma; taq çinsini (fitra) drob blan parmalaş.

Дудка — Tujnuk, ora, quduq; taq işlarida pastki qabatdagilarga hava jetkazib beriş ucun, jer astidan tepaga teşilgan tujnuk jaki cuqur ora, quduq.

Дунит — Dunit; məjdə, massiv tuzilişli olivin va xromitdan ibarat.

Дымчатый кварц — Sarqiş kvarts.

Дюны — Qum doq, qum tepa.

Ж

Железная шляпа — Zaŋ jer (kanniŋ en ustki, atmosfera va jaqin suvniŋ ta'siri вlan ozgariв zaŋga ajlangan qismi).
Железные руды — Temir rudalari (*магнетит, гематит, гетит, сидерит, лимонит* ga qaraŋ).
Железный блеск — Temir jaltiraq, gematik, kimjavij tarkiвi, Fe_2O_3, 70% ni temir, 30% ni oksegen taşkil qiladi, qattiqliqi 5,5—6,5; salmaqi 4,9—5,3, geksagonal singonijali polat raŋ, mort mineral, romвa juzli вipiramida kristal halida ucrajdi. Fe ga вaj ruda.
Железный купорос—Temir kuporosi, zaŋ; kimjavij tarkiвi $FeSO_4 7H_2O$, 26% ni Fe taşkil qiladi, qattiqligi 2, salmaqi 2, sarqiş, jaşil mineral. Bojaqcilik işida işlatiladi.
Железный метеорит — Temir meteoritlari.
Железный шпат — Temir şpati, siderit; kimjavij tarkiвi $FeCO_3$. 61% ni FeO, 38% ni CO_2 taşkil etadi. Geksagonal singonijali romвalik kristal şaklida ucrajdi, sarqiş qoŋqir, temir rudasi, qattiqligi 3,5—4, 5,5, salmaqi 3,7—3,9, temirga вaj ruda.
Желонка—Zelonka; jumşaq va вoş çinslarni kavlaş ucun işlatiladigan parma, asвaв,
Жемчуг—Inçi, dur, marvarid.
Жеоды—Zeodlar; dumalaq jaki cozincaq, əmma ici вoş çins jaki minerallar; devariga mineralli maddalar japişiв, uci ortaga qaraв osadi.
Жерло вулкана—Vulqan joli, quvuri, kanali.
Жилы—Tamirlar; jer postidagi sujuq magma jaki maddalar toliв, qatiв qalgan jariqlar.
Жилы линзообразные—Linzasman tamirlar.
Жилы параллельные—Parallel tamirlar.
Жилы пластовые—Qatlamsman tamir.
Жилы поперечные—Kondalaŋ tamirlar.
Жилы рудные—Rudali tamirlar.
Жильная формация—Tamir formatsijasi; jerniŋ turli nuqtalarida ucrajdigan, hamma xususijatlari вir xil tamirlar.
Жильные месторождения—Tamirli kanlar; jer postidagi ruda tolgan jariqlar (*рудное месторождение* ga qaraŋ).
Жильные минералы—Tamir minerallari (*кварц, карбонаты, флюорит, барит* ga qaraŋ).

З

Забой—Zaвoj; taq ojiqlariniŋ (şaxta, şurf, ora, quduq, ştolna kverşlaglarniŋ) axiri, jaki tagi.
Забойщик—Zaвojci (taq işidagi işci); zaвojda işlavci taq işcisi.

Закон Бера—Ber qanuni; tekis jerda merideonal ciziqni вojlaв aqaturgan darjaniq oq sahili вaland, cəp sahili past вolişini jerniq ajlanişidan deв isвat qilaturgan qanun.

Закон объемов—Haçmlar qanuni; вissal metomorfizm hadisasiga aid qanun, вu qanun şundan ibaratki, magmatik çinslar qajtadan kristallanganda, вa'zi вir minerallarniq haçmi ikkinci вir mineralniq haçminiq kicrajişi hsaвiga keqajiв, umumij haçm ozgarmaj aslica qaladi.

Закон постоянства углов в кристаллах—Kristallarda вurcak ozgarmaslik qanuni Stenena-Romede oli qanuniga muvafiq, вir maddadan tuzilgan minerallarniq kattaligi, şakli va juzi har xil вolsa ham, qaвirqalari ortasidagi вurcaklar вir xil вoladi.

Залегание—Ornaşuv, jatiş (taq çinslari qatlam va tamirlariniq jatiş vazijati).

Залегание горизонтальное—Gorizontal ornaşuv, tekis ornaşuv.

Залегание регрессивное—Regressiv ornaşuv; deqiznik cekilişi arqasida çinslar ketma-ket jatgan вolsa regressiv ornaşuv dejiladi.

Залегание трансгрессивное—Trangressiv ornaşuv; deniz quruqliqni вasiв kelişi natiçasida hasil вolgan ornaşuv.

Залежи—Ujum; taq çinsi va minerallarniq toplaniв jatiş şakliaridan вiri.

Залежи полезных ископаемых—Fajdali qazilmalar ujumi.

Зальбанды—Zalвandlar; tamirlarniq janidagi вoş çinslarga tegiв turgan juz.

Замещение метасоматическое—Metosomatik almaşiniş.

Замки складок—Burmalar tuguni; вurmalar ucinik ulangan çaji.

Запас геологический—Geologik zapas, fajdali qazilmalarniq taxminij zapasi.

Затухание складок—Buramalarniq sonişi (вurmali taqlarniq sekir sekin pasajiв, tekislikka otişi).

Защитная корка (пустынный загар). Daşqal; kunniq ta'siri r juzi qarajiв qalgan taq çinslar.

Земля—Jer.

Землетрясение—Jer qmirlaş.

Землетрясение тектоническое—Tektonik jer qmirlaş; tektonik kuclar natiçasida hasil вolgan jer qmirlaş.

Землистые породы—Boş çinslar, uvalanuci çinslar.

Земная кора—Jer posti.

Зеркало подземных вод—Jer asti suvlari sathi.

Зеркало скольжения—Sijqaniş ajnagi; вir-вiriga surilив, juzi ajnaga oxşaş silliq вolив qalgan çins jaki sathlar.

Зернистая структура—Danadar struktura.

Змеевик (серпентин)—Parpitaş, ilanpost taş, zahri mura (serpentin) (*амфибол* ga qaran).

Золотоносная россыпь—Altinli cacim.
Золотые руды—Altin rudalari: kalaverit, krennerit, silvanit, petisit va вaşqalar.
Зона—Zona.
Зона анаморфизма—Anomorfizm zonasi; magma zonasi ustidagi zona вolib, jer cuqurligida cokindi va atqindi çinslar ozgarişidan janı, avvalgi haçmidan kora kicik haçmli minerallar hasil вoladigan zona.
Зона вторичных руд—Takrarij rudalar zonasi (avval вuzilib, ikkinci marta jatqizilgan rudalar zonasi).
Зона катаморфизма—Katamorfizm zonasi; anamorfizm zonasi ustidagi zona вolib, вu zona asasan ikki qismga вolinadi.
1. Şamallaniş вelвaqi (zonasi), ja'ni jernin grunt suvidan juqari qavati hava, suv, temperatura va organizmlar ta'siridan ozgargan zona.
2. Sementlaniş вelвaqi (zonasi). Birinci şamallaniş zonasida вuzilgan va suvda erib, pastga tuşgan maddalarnin jernin grunt suvi astidagi qaвatida вaşqatdan jatqizilişi.
Зона окисления—Oksidlaniş zonasi, zona kanlarinin grunt suvidan juqari atmosfera va jaqin suvi вlan şamallanib oksidlangan qismi.
Зона опускания—Cokuş zonasi.
Зона орогена—Orogen zonasi (taq вurmalarnin kotariliş zonasi).
Зона погружения—Batiş zonasi.
Зона поднятия—Kotariliş zonasi.
Зона разломов—Jariqlar zonasi.
Зона цементации—Sementlaniş zonasi (*зона катаморфизма* ga qaran).
Зона первичных руд—Dastlaвki rudalar zonasi; kanlarda dastlaв вuzilmaj hasil вolgan quji jatgan rudalar zonasi.
Зональное строение—Zonal struktura, zonal tuziliş.
Зоогенные породы—Zoogen çinslar; organizm (hajvanlar) qaldiqlaridan hasil вolgan çinslar.

И

Идиоморфизм—Idiomorfizm; idiomorf kristallarnin roj вeriş hadisasi.
Идиоморфные кристаллы—Idiomorf kristallar; kristallik çinslar icida ajrim kristalografik şakiga ega mineral.
Идиохроматические минералы—Idioxromatik minerallar (rani вir xil minerallar).
Извержение—Atqin, atqiniş; magma, vulqandan gaz, sujuq va qattiq maddalar atilib ciqişi.
Изверженные породы—Atqindi çinslar; magmadan hasil вolgan intruziv (qara) va vulqan çinslarinin umumij nami.

Изверженные туфы—Atqindi tuflar, gidrotermal suvi va vulqanlar kolidan hasil bolgan atqindi materiallar.
Известковый песок—Ahakli qum, ahak aralaş qum.
Известковый песчаник—Ahakli qumtaş, sementlangan qumtaş.
Известковый сланец—Ahakli slans; karbon okisi koltsiga baj slanslar
Известковый шпат—Ahakli şpat; kimjavij tarkibi $CaCO_3$, alti juzli, sinimi silliq, aqtaş tusli, ozi ham aqtaşga oxşaş cokundi çins.
Известняк—Ahaktaş; denizda toplangan ciqanaq, silliq marçan va komir okisli kaltsij maddalarinin ziclanişi va sementlanib qattiqlanişidan hasil bolgan cokundi çins. Agar kucli basim astida metomorfiklanib (taxtakaclanib) kristallansa marmar taşga ajlanadi.
Известь—Ahak, ahak taş.
Излившиеся породы—Qujilgan çinslar; vulqandan jer juziga atilib ciqqan çinslar (*эффузивные породы* ga qaran).
Излом—Sinim; çins jaki mineralnin uşalgan juzi.
Излом занозистый—Zirovali sinim.
Излом раковистый—Ojodur sinim.
Излом ровный—Tekis sinim.
Излом совершенный—Silliq sinim.
Изоанабазы—Izoanabazlar.
Изобазы—Izobazlar; jernin bir xilda cokkan jaki bir xilda kotarilgan nuqtalarini korsatadigan ciziq, agar jernin bir xilda kotarilgan nuqtasini korsatsa izoanabaz, bir xilda cokkan nuqtasini korsatsa, izokatobaz dejiladi.
Изогипсы—Izogipslar; deniz sathi, umuman bir xil balandlikdagi nuqtalarni qoşqan ciziqlar.
Изокатабазы—Izokatabazlar (*изобазы* ga qaran).
Изоклинальное залегание—Izoklinal ornaşuv (jatişi); taqnin ikki qanatinin bir-biriga jandaş ornaşuvi.
Изолиния- Izociziq (izolinija); bir xil nuqtalarni qoşişdan hasil bolgan ciziqlarnin umumij nami.
Изометрическая структура—Izometrik struktura; kristallik çins danalari bir-biriga baravar dejarlik struktura.
Изосейсты—Izosejstlar; jer qmirlaşnin bir xilda kucini korsatgan ciziq.
Изостазия—Izostazija; jer posti litosfera massasida muvazanat (tekislik) halat tuqilişini tekşiradigan fan. Izostazija nazariasiga muvafiq, jer postinin har xil ucastkasida massalarnin saliştirma aqirliq va haçmi har xil, şundaj bolsa ham ular „izostatik kompensatsija zonasi" deb atalaturgan ma'lum cuqurliqda gidrostatik muvazanatga keladi, ja'ni ular ortasida baravarlik, muvazanat halat tuqiladi.
Изостатическая компенсация—Izostatik kompensatsija; jernin bir qismi cokkanda, ikkinci qismi kotarilişiga ajtiladi.

Изостатическое равновесие—Izostatik tenligi (muvazanat).
Изотермы—Izotermlar; jer postidagi temperaturasi bir xil nuqtalarni korsatuci ciziq.
Изотропное вещество—Izotrop madda; kimjaviy xususijatli, har taraflama bir xil madda.
Изофациальные породы—Izofatsial çinslar; bir xil fatsial şarajitda hasil bolgan çinslar.
Изумруд—Zumrad; tabiatda erkin halda ucrajdigan qimmat baha taşnin nav'i.
Ил—Balciq (lajqa); botana.
Ил голубой—Gilbota (məjdə kulran balciq).
Ильменит—Ilmenit, titanli temir taş (*титанистый железняк* gaqaran)
Ингрессия—Ingressija; deniz suvi taşiganda jernin cuqur va past çajlarinin suvni qaplab, juksak çajlari aral şaklida ciqib qalsa, ingressija dejiladi.
Инженерная геология—Inzenerlik geologijasi; tac çinslari va ularni taşkil qilgan minerallarnin texnika xususijati va inzenerlik işlari ucun ularnin ta'sirini tekşiradigan fan.
Инженер геолог—Inzener geolog.
Интрузивное тело—Intruziv çismi; jer baqrida qatib qalgan turli şakl va turli kattalikdagi magmatik maddalar.
Интрузивные жилы—Intruziv tamirlar.
Интрузивные пласты—Intruziv tabaqalar.
Интрузивные породы—Intruziv çinslar; jernin ustiga atilib ciqalmaj baqrida qatib qalgan magmatik çinslar.
Интрузия—Intruzija; intruziv çinslarnin hasil boliş protsessi (*batalit, lakkolit* ga qaran).
Инфильтрационная теория—Infiltratsion nazarija (teorija); jer astidagi suvlarnin, jaqin suvlarinin jer postiga sinişidan hasil bolganligini jaqlavci nazarija.
Инфильтрация—Infiltratsija; jaqin, jamqir suvlarinin jerga sinişi.
Инъекция—Injeksija; jer boşliqlariga intruziv çinslar tolişi jaki ilgari hasil bolgan çinslar iciga kirişi.
Источник—Bulaq, manba'.
Источники контактовые—Kontakt bulaqlari; ikki çins bir-biriga pajvand bolgan çajdan sizilib ciqqan bulaqlar.
Источники минеральные—Mineralli bulaqlar.
Источники нисходящие—Toqri bulaqlar.
Источники радиоактивные—Radiaktiv bulaqlar.
Источники термальные—Termal bulaqlar, issiq bulaqlar.
Источники ювенильные—Juvenil bulaqlar. Magma suvlari (*вода ювенильная* ga qaran).

К

Каламин—Kalamin; kimjaviy tarkibi $(ZnO)_2\ SiO_2\ H_2O$, sostavinin 67,5% ni rux taşkil qiladi. Qattiqligi 5, salmaqi 3,4; xinaga oxşaş

aq kristallardan ibarat; rux kaninin oksidlangan zonasida ucrajdi. Ruxga baj ruda.

Кайла—Cokuc.

Кайнозойская эра—Kajnazoj erasi; jer hajatinin en jaş erasi, bu zaman asasan ikki davrga bolinadi.
1. Ucinci davr (*третичный период* ga qaran)
2. Tortinci davr (*четвертичный* ga qaran).

Каледонская складчатость—Kaledon burmasi; ustki selur davrida başlanib, davrinin ikkinci jarimlarida tugagan burma hasil qiluci kaledon kuclari. Astki selur devan davrlarda jatqizilgan çinslar butun ozgargan harakat.

Калиевые полевые шпаты—Kalijli qirşpatlar (*KAl_2 Si_3O_8 ortaklazga* qaran).

Кальцит—Kalsit; kimjavij tarkibi $CaCO_3$, qattiqligi 3-3, 5, salmaqi 2,6—2,8 aq tiniq ranli sinimi silliq mineral.

Камень—Taş.

Каменная соль—Taş tuz, jalama tuz; deniz va kol suvidan cokkan kimjavij çins (cokindi), kimjavij tarkibi NaCl.

Каменноугольный период—Taşkomir davri, karbon davri; paleozoj davrinin tortinci sistemi, bu davr çinslari icida, oşa vaqtnin şarajitiga xas orman va toqaj daraxtlaridan hasil bolgan va taşkomirlar kop boluvi sababli, taşkomir davri deb ism berilgan. Bu davr ustki taşkomir davri, orta taşkomir davri va astki taşkomir davri nami bilan uc davrga bolinadi.

Каменный уголь—Taşkomir.

Каменный щебень—Caqil taş, siniq taş; taq çinslarinin jemirilib məjdalanişidan hasil bolgan qirrali çinslarnin umumij nami.

Камеральная обработка—Kameral işlaş; dala işlarida toplangan materiallarni takşiriş va undan kerakli xulasa ciqariş.

Канал разведочный—Razvedka kanali (ariqi); fajdali qazilma (kanni) izlaş, razvedkalaş ucun eni 0,8—1 metr, cuqurligi 0,5—3 metr, boji har xil uzunlikda kavlanadigan kanal, ariq.

Каолин—Kaolin, cini gil, aq gil, kimjavij tarkibi Al_2O_3 SiO_2 H_2O məjdə aq gilnin taza xili, koprak cinni asbablar jasaş ucun işlatiladi.

Каолинизация—Kaolinlaniş; ba'zi bir çinslarnin, masalan; qirşpatnin ozgarib, aq gilga ajlanişi.

Капиллярная влага—Kapillar nəmi, kapillar nəmligi; çinslarnin darz va kavaklari hamda kapillar kavakdan kotarilgan nəmlar.

Карбид металлов—Metallar karbidi; karbon (C) birikkan metallarnin umumij nami.

Карбон—Karbon (*taşkomir davriga* qaran).

Карбонаты — Karbonatlar; karbonat kislota (H_2CO_3) tuzlari, bular ikki gruppaga bolinadi. 1. Addij karbonatlar, agar CO_3 bir metal bilan qoşilgan bolsa, masalan: $MnCO_3$ va hakaza. 2. Murakkab karbonatlar, agar CO_2 bir neca metal bilan qoşilgan bolsa (Ca, Mg) CO_3.

Карбонатизация — Karbonatlaniş; çinslarniŋ komir okisla suv bilan ozara kimjavij ta'siri natiçasida karbonatga ajlanişi.

Карналлит - Karnallit; kimjavij tarkibi KCl. $MgCl_2$. $6H_2O$. Qujuq kollarda cokuci taxir, qizğiş, sariq jaki çgarraŋ tuz, salmaqi 1,6, qattiqligi 1, kalij tuzi rudasi.

Каровые ледники — Ajnak kol; taq baqrida suv toliv, muzlagan çuqurlar.

Карры — Karflar (sajaz cuqurlar); taqniŋ janbaqri, ahak suvlari va tepalarida muzlik qar va mexanik nuraşniŋ qar cegarasiga jaqin çajdagi ta'siridan hasil bolgan sajaz cuqurlar.

Карст — Karst, taq çinslari icida suv tez erijdigan gips, ahaktaş kabi çinslarga xas boşliqlar. Karst jariq va past-baland çajlar va opqan quduqlarniŋ kopligi bilan xarakterlanadi.

Карстовое явление — Karst hadisasi.

Карстовые месторождения — Karst kanlari; karstlardan hasil bolgan cokindi kanlar.

Картирование геологическое — Geologik xaritalaş; malum bir rajonni taşkil etgan taq çinslarini xaritaga tuşiriş.

Касситерит — Kassiterit, qalaj taş; kimjavij tarkibi SnO_2, 78,82% qalaj (Sn) va 21,18% kislorod (O) birkişidan hasil bolgan almas, jaltiraq mineral. Qattiqligi 7, salmaqi 7, qalaj rudasi.

Катаморфизм — Katamorfizm; jer postiniŋ ustki qismini taşkil etgan çinslarniŋ ozgariş hadisalari.

Каустобиолиты — Kaustobiolitlar; taşkomir, torf, neft kabi janaturgan taş çinslariniŋ umumij nami.

Кварц — Kvarts, aqtaş, caqmaq taş; kimjavij tarkibi SiO_2; qattiqligi 7; salmaqligi 1,5—2,8, tazasi aq, alti burcakli kristal şaklda ucrajdigan çins. Bundan taşqari, havaraŋ, sarqiş, qzil, kok, bnafşa, jaşil va qaramtil xillari ham ucrajdi. Tiniq, jrik kristalli nav'lari zinat taşi sfatida işlatiladi, şişa, sajqal va başqa sahalarda isti'mal qilinadi.

Кварцевый порфир — Kvarts porfir; atqin çinsniŋ umumij massasida kvarts danalari ajrim danalar şaklida ucrajturgan çinslar.

Кварцит — Kvarsit, kvars taşi; kvars danalari va kvars sementi hasil bolgan qum taşlar.

Квасцы – Acciq taşlar.

Квершлаг — Kverşlag—taq çinslariniŋ jajilişiga kondalaŋ kavlangan gorizontal ojiq kverşlagniŋ aqzi, aciq havaga ciqmaj jerniŋ astida şurf bilan qoşilgan boladi, ja'ni şurfdan ta qazilmaga qadar kavlangan jolak.

Кембрийский период — Kembrij davri; paleozoj erasiniŋ birinci davri, bu davr cokundi, ajniqsa kok gil çinsiniŋ kop tarqalganligi bilan xarakterlanadi; bu çins birinci marta Uels şahariniŋ kembrij taqlarida (Anglijada) tapilgan. Şu sababli bu davrga kembrij davri deb ism berilgan. Kembrij davri va ustki kembrij davri, orta kembrij davri va astki kembirij davri nami bilan uc davrga bolinadi.

Кераргерит — Kerargerit; Kimjaviy tarkibi Ag Cl; qattiqligi 1,5—2; salmaqi 5, 6; xra, kulrang kumiş ruda.

Керн — Kern; taq çinslarini parmalaganda kichkina ustun şaklida ciqaturgan çinslar.

Керноловитель — Kerntutkic; skvajina parmalangan teşik icida qalgan kernlarni ciqariş ucun işlatiladigan asbab

Киноварь — Kinovar, qzil taş; kimjaviy tarkibi HgS, 86,2% ni smab, 13,8% ni gugurt taşkil qiladi. Qattiqligi 2—2,5; salmaqi 8,2; qzil tusli, smabga baj ruda.

Кирка — Cokuc, metin.

Кислые породы — Nardan çinslar; sillikat, kvars (SiO_2) maddasiga baj çinslar.

Классификация запасов — Zapaslarning klassifikatsijasi.

Классификация месторождений — Kan klassifikatsijasi.

Классификация минералов — Minerallar klassifikatsijasi.

Классификация пород — Çinslar klassifikatsijasi.

Кластические породы — Klastik çinslar, brekciy, konglomerat, qumtaş tuflar kabi semanlangan taq çinslari.

Кливаж — Klivaj (qalbaki qatlam).

Климатология — Klimatologija; jer juzining turli nuqtalaridagi abhava şarajitlarini tekşiradigan fan.

Ключ — Bulaq, caşma (*источник* ga qarang).

Кобальтин — Kobaltin (*кобальтовый блеск* ga qarang).

Кобальтовые руды — Kobalt rudalari, kobalt metali ciqaturgan rudalar, mas. kobalt, jaltiraq (Co As S) smaltin (Co As_2), linneit (Co_3 S_4) va başqa rudalar.

Кобальтовый блеск — Kobalt jaltiraq; kimjaviy tarkibi CoAs S, 75,4% ni Co, 45,26% ni As (margimuş), 19,34% ni S taşkil qiladi; qattiqligi 5—6; salmaqi 6—4; aq, kumiş rangli metal, jaltiraq mineral.

Ковеллин — Kovellin; kimjaviy tarkibi Cus, tarkibining 66,44% ni mis (Cu)—taşkil qiladi, qattiqligi 1,5—2 (jumşaq); salmaqi 4,6; tusi kok.

Коксовый уголь — Koks komiri; pec jaki retortda hajdalgandan kejin metallurgik koks beradigan komir.

Колодец отрицательный — Opqan quduq.

Колчедановые руды — Kolcedan rudalari; aqir metallardan temir (Fe), mis (Cu), selen (Se), margumuş (As), surma (Sb) va bismut (Bi) larning altingugurt bilan qoşilgan birikmasi.

Компактные породы — Kompakt çinslar; kavaksiz zic çinslar.

Компоненты — Komponentlar—çinsni taşkil etgan minerallar.

Конгломерат — Konglomerat; silliq, jumalaq va şaqal taşlari birbiriga japişib, sementlanişidan hasil bolgan çinslar.

Конденсационная теория — Kondensatsion nazarija; jer ustidagi suvlar jaki ularning bir qismi, çinslarning kavak, pok va darzlaridagi suv boqlarining suv haliga ajlanişidan hasil bolgan, degan fikrni jaqlajturqan nazarija.

Конденсация — Kondensatsija, qujuliş; suvniŋ gaz halidan sujuq halga ajlanişi.
Консеквентная долина — Konsekvent vadij, nşavi qatlam jaki reljef qjaliqiga mas jatgan vadij.
Конкреция — Konkretsija; taq çinslariga japişiv osgan minerallar.
Контакт — Kontakt; turli taq çinslari jaki qavatlariniŋ vir-viriga japişiv turgan çaji, pajvandi.
Контактовое месторождение — Kontakt kani; magmaniŋ jan çinslariga ta'siri natiçasida hasil volgan kanlar. Bunda magmadan kotarilaturgan gazlar emanatsijasi, issiq jeşim va juksak temperatura katta rol ojnajdi.
Контактовый метаморфизм — Kontakt metamorfizm; çinslarni kontakt natiçasida ozgarişi.
Континент — Kontinent (quruqliq).
Континентальные массивы — Kontinental massivlar;
Континентальные отложения — Kontinental jatqiziqlar; quruqliq, darja, kol, muzlik va vatqaqliqlarda pəjda volgan çinslar.
Контрактационная гипотеза — Kontraktatsion gipoteza; vu gipoteza tarafdarlari, jer sekin-sekin savij vargan sari uniŋ haçmi kicraja varadi, vuniŋ natiçasida jer posti daima qisqara varib, unda gorizontal vasim va taq hasil voliş protsessi kucajadi, degan fikrni jaqlajdilar.
Контрактационные трещины — Kontraktatsion jariqi, jer postiniŋ qisqarişidan hasil volgan darzlar.
Конус выноса — Suv supurindisi; darja, vadij va etaklariga aqiv ciqiv, toplaniv qalgan şaqallar.
Кора выветривания — Şamallaniş (*зона катаморфизма* ga qaraŋ).
Коралловые острова — Marçan arallari.
Коралловый ил — Marçan valciqi (ilasi); marçan faunlariniŋ qaldiqlaridan hasil volgan valciq.
Кораллогеновый известняк — Marçanli ahak taşi.
Кораллы — Marçanlar, marçanijalar.
Коренная порода — Tup çins, negizli çins, hasil volgan ornidan qozqalmagan, kocirilmagan çinslar.
Коренное месторождение — Tuv kan, negizli kan; virinci hasil volgan çajidan vuzilmagan, kocmagan kanlar.
Корни складчатости — Burmali (tuvi) negiz; vurma taqlarniŋ eŋ asiki qismi.
Коронка — Koronka; taq çinsini parmalaş ucun tiq ornatiladigan asvav.
Коррозия — Korrozija; şamal kuci vlan taq çinslariniŋ jejilişi va ucurilişi natiçasida şamalniŋ geologik faalijatiga xas reljef va manzalar hasil volişi.
Корунд — Korund; kimjavij tarkivi Al_2O_3; qattiqligi 9; salmaqi 4; havaraŋ jaki saroiş, kok qzil, va'zan jaşil tusda ucrajdigan asl mineral, korundniŋ nav'lari:

1. Asl jaqutlar: a) la'l, в) kok jaqut.
2. Addij korundlar: a) çilvir taş, в) qajraq taş.

Котловина — Kotlovina; jer postidagi en va boji baravar dejarlik cuqur çajlar.

Коэфициент водоотдачи — Suv beriş koefitsienti.

Коэфициент нефтеотдачи — Neft beriş koefitsienti; neft kanidan kavlanib alingan neftniq kandagi umumij miqdariga nisbati, kandagi neftniq umumij miqdarini B, ciqarilib alingan neftni A, va neft beriş koefitsientini N harflari bilan belgilasak, u taqdirda $N = \frac{a}{в}$ ga teq boladi.

Красная сурьмяная руда — Qzil surmataş; kimjavij tarkibi $Sв_2S_2O$, 79,96 % ni surma taşkil qiladi. Qatliqligi 1—1,5; salmaqi 4,5; toqqzil tusli, surmaga baj ruda.

Красная цинковая руда — Qzil ruh rudasi; kimjavij tarkibi zno, qattiqligi 4—4; salmaqi 5,4—5,7; raqi qzil, cizsa sariq, almas jaltiraqli mineral.

Красный ил — Qzil balciq; cuqur suv jatqiziqlari.

Кратер — Krater, vulqanniq aqzi, ba'zan voronkaga oxşaş cuqurliq.

Кремень — Caqmaqtaş.

Кремнезем — Qum zati; şamallaniş natiçasida qum (SiO_2) hasil bolaturqan çinslar.

Крепление — Kreplenija, mahkamlaş; şaxta, şurf va başqa taq ojiqlari basib qalmasligi va icida işlab turgan işcilarniq hajatini xavfsizlaş ucun, ojiqlarniq devar va şiplarini jaqac qolalari, taxtalar bilan mustahkamlab qojiş, tezlaş.

Крептогенные породы — Kreptogen çinslar; pəjda bolişi aniq bolmagan çinslar.

Криптокристаллические породы — Kriptokristallik çinslar (jaşrin kristalli çinslar).

Кристалл — Kristal; malum bir geometrik şaklga ega bolgan qattiq minerallar.

Кристаллизация — Kristallaniş; kristal hasil boliş protsessi. Fizik kimjavij çhatdan bu protses maddaniq sujuq jaki gaz halatdan qattiq maddaga ajlanişidan ibarat.

Кристаллические породы — Kristallik çinslar.

Кристаллические сланцы — Kristallik slanslar; kucli basim va temperaturalar ta'siri bilan kristal haliga ajlangan slanslar.

Кристаллические туфы — Kristallik tuflar (vulqan tuflar) kristalga baj jaki butunlaj kristaldan ibarat bolgan tuf.

Кристаллическая структура — Kristallik struktura; jalqiz kristallardan ibarat struktura.

Кристаллография — Kristallografija; kristallarniq fizik kimjavij xususijatlarini va şakllarini tekşiradigan fan.

Кристаллооптика — Kristallooptika; kristallarniq optik (jaruqliq ni otkaziş) xususijatini tekşiradigan fan.

Кровельные сланцы — Tam slanslar.

Кровля пласта — Qatlamdagi qavatniŋ tepasi jaki şpi.
Крылья складки — Burma qanatlari.
Купол — Gumbaz.
Купрометрия — Kuprometrija; taq çinslarida mis miqdarini aniqlaş metodi.
Куприт — Kuprit, qizqiş mis; kimjavij tarkibi Cu_2O, 88 % ni mis taşkil qiladi. Qattiqligi 3,4—4; salmaqi 6; mort, qizqiş tusli, mis rudasi.
Купферникель — Kupfernikel; sjomka işlaridagi asbab.
Курчавые скалы — Çiŋalak qjalar; usti muzlik tamanidan silliqlagan va çlahlagan qja taşlar.

Л

Лабрадор — Labrador; qirşpat gruhidan, $K_2O.\ Al_2O_3\ 6SiO_2$ bilan $Na_2O.\ Al_2O_3\ 6\ SiO_2$ larniŋ izomorf birikmasidan ibarat, bu mineral birinci marta Şmalij Amerikaniŋ Labrador jarim aralidan tapilgani ucun unga şu nam berilgan.
Лабрадорит — Labradorit; labrador taşi. Labrador va oligoklazdan (qara) ibarat kvarts jaki ortaklaz aralaşmagan kristallik çins.
Лава — Lava; vulqandan jer juziga atilib ciqqan, qojulgan sujuq magmatik massa.
Лава базальтовая (вязкая) — Bazalt lavasi, qajişqaq lava.
Лава кислая (жидкая) — Nardan lava, sujuq lava; tarkibida SiO_2 kop (65 %) lava.
Лава основная — Asasij lava; SiO_2 az (50 %) lava.
Лавина — Qar kockuni.
Лавовая брекчия — Lava brekcisi; lava siniq materiallariniŋ lava jardami bilan bir-biriga japişişidan hasil bolgan çinslar.
Лавовые поля — Lava dalasi, lava majdani.
Лавовый покров — Lava qaplami; jer juzidagi taq çinslari ustiga jajilib qatib qalgan lavalar.
Лавовый поток — Lava aqini, lavaniŋ aqişi.
Лагуна — Saz, sazlik.
Лазурит — Lazurit (laçivard taş); alumosilikatlar (sodalit) gruhidan, tarkibida mineralizatorlar iştirak qiladi. Qattiqligi 5—6; salmaqi 2—5; kub singonijali kok, havaraŋ mineral. Zinat taşi sfatida işlatiladi.
Лакколит — Lakkolit; jer baqridan kotarilib, sirtga atilib ciqmasdan qoziqarin şaklida qatib qalgan intruziv magmatik çism. Jer ustidan qaraganda gumbazga oxşaş kotarilgan boladi.
Лампрофиры — Lamprofirlar; tamirlarda ucrajdigan raŋdar çinslar.
Ландшафт — Landşaft, manzara (taqliq, pastlik, tekis çajlarniŋ umumij korinişi).

EB_1941_AKS_287

Латерит — Laterit, çoşa; qişt jasaş va вojaş ucun işlatiladigan qzil gil.
Латеритизация — Lateritlaniş; çoşaga ajlaniş, tarkibida Fe va Al silikatlari вar har xil atqin va cokundi çinslarnin nuraв ozgarişi, вu hadisa tropik va subtropik şarajitda juz вeradi. Juqaridagi çinslardan laterit hasil вoladi.
Ледник — Muzlik.
Ледники висячие — Asma muzliklar.
Ледники долинные — Vadi muzliklar.
Ледниковая гора — Muzlik taqlari.
Ледниковая муть — Muzlik lajqasi.
Ледниковая полировка — Muzlik izi.
Ледниковая штриховка — Muzlik silliqliqi çilahi.
Ледниковое озеро — Muzlik koli.
Ледниковые валуны — Muzlik qola taşlar; muzlik surib kelgan katta qola taşlar.
Ледниковые котлы — Muzlik cuqur.
Ледниковые трещины — Muzlik jariqi.
Ледниковые шрамы — Muzlik tamqasi.
Ледниковый период — Muzlik davri.
Лейкократовые породы — Lejkokrat çinslar; tarkibida ranşiz mineraliar (qirşpat, kvarts) kop çins.
Леллингит — Lellengit; kimjavij tarkibi $FeAs_2$, 72,8 % ni As taşkil etadi. Qattiqliqi 5,5, salmaqi 7,4; aq, kumiş ranli mort mineral.
Лесс — Ljoss, saq tupraq; jer ustida kvarts, gil va ahaklarnin temir okisi, sluda gidrati va вaşqa mineraliar aralaş, məjda danalaridan ibarat sarqiş, ota daraçada məjda qatlamsiz cokundi çins, вnakarlik, keramika, kulalcilik işida kop işlatiladi.
Лесс эоловый — Eolovij ljossi, şamal saq tupraqi, şamal ljossi.
Летоисчисление абсолютное — Absolut jil sanaqi.
Летоисчисление относительное — Nisbij jil sanaqi.
Летучие компоненты — Ucuci kompanentlar, jenil kompanentlar, Br, As, H, F, Cl, H_2O, S, CO_2 larnin ucuci jaki kompanentlar dejiladi (*минерализаторы* ga qaran).
Лигнит — Lignit; qonqir taşkomir, jaqac komir.
Ликвационная теория — Likvatsion nazarijasi; bir turli magmadan har xil çinslar hasil вolişini magmanin har xil qismga differentsiallanişidan deв tuşintiraturgan nazarija.
Ликвационные месторождения — Likvatsion kanlar; magmada kristallaniş вaşlanmaj turiв erigan, sujuq mineralli massalarnin sujuq silikat eritmalarida toplanişidan hasil вolgan kanlar.
Лимническое образование — Kol jatqiziqlari. Kollarda hasil вolgan çins va maddalarnin umumij nami.
Лимнология — Limnologija (kollar haqidagi fan).
Лимонит (бурый железняк) — Limonit qonqir temir taş; kimjavij tarkibi $2Fe_2O_3 . 3H_2O$. Qattiqligi 5—5,5; salmaqi 3—4; rani

qonqir, sarqiş jaki zarca tusli, mort mineral. Temir rudasi massiv jaki məjda danadar tuzilişli çins.

Линейная структура – Jol-joi struktura.

Линия береговая — Qirqaq ciziqi, sahil ciziqi.

Линия падения — İniş ciziqi, tuşuş ciziqi.

Линия простирания - Jajiliş ciziqi (coziqliq ciziqi) gorizontal tekislik вlan tавaqa, qatlam usti kesilgan çajiga jajiliş ciziqi dejiladi.

Линия сброса — Uzilma ciziqi (*сброс* ga qaran).

Линнеит — Linneit, kовalt kolcedani; kimjavij tarkiвi $(Co, Ni)_3S_4$; tarkiвida Co va Ni 58% ni taşkil etadi, qattiqligi va salmaqi 5; qizqiş tusda tavlanadigan aq, kumiş ranli, kив singonijali mort mineral. Co, Ni rudasi.

Литогенезис — Litogenezis; taq çinslari, ajniqsa cokundi çinslarniq hasil вolişi protseslari toplami.

Литологическая карта — Litologik xarita; jer postida tarqalgan çinslar tarkiвi, nav'i tuşirilgan xarita.

Литология — Litologija (*петрография* ga qaran).

Литосфера — Litosfera, jer posti; jer postini taşkil etgan taş sfera; qalinligi jer juzidan 70—120 *km* qadar. Ikkiga вolinadi: 1) sial, 2) sima qaвatlariga.

Ловильные инструменты — Tutuş asвaвlari; taq çinsini kavlaş, parmalaş vaqtida (avarija vaqtida) skvazinada qalgan asвaвlarni ciqariş ucun işlatilaturgan asвaв.

Ложбина — Lożвina, ojpat.

Льдина — Şiqalan.

Ляпилли — Lapillar, lava taşlari; lavadan ucив məjda taş şaklida qatив qalgan çinslar.

М

Маары — Maarlar; jer icidagi gazlarniq atilив ciqişidan hasil вolgan (varonkaga oxşaş) katta cuqurlar jaki suv tolив qalgan eski kratierlar.

Магма — Magma; jer icidagi ucuci va jeniil mineralizatorlarga вaj, ot halidagi sujuq massa. Butun effuziv, intruziv çinslar, hamma ruda kanlari şu magmadan hasil вoladi.

Магматическая вода — magma suvi (*ювенильная вода* ga qaran).

Магматические аккумулятивные месторождения - Akkumulativ kanlar, magmaniq вirinci kristallaniş davrida qattiq ruda minerallarniq sujuq silikat jeşimlar icida toplanişidan hasil вolgan kanlar. Bu xil kanda koprak platina va xrom metallari gruppasi ucrajdi.

Магматические месторождения — Magmatik kanlar; вevasita magmadan, ja'ni ot halidagi sujuq, erigan massadan hasil вolgan kanlar. Bu xil kan magmatik çinslar вlan вirga jaki şular

icida hasil вoladi. Magmatik kanlar hasil вoliş usuliga qaraв: 1) Evmagmatik (qara), a) segrigatsion (qara), в) likvatsion (qara) kan. 2) Injeksion kan (qara), g) pematit kanlarga вolinadi.

Магматические породы — Magmatik çinslar; magmanin savib qatişidan hasil вolgan çinslar.

Магматический контакт - Magmatik kontakt; ikki magmatik çins ortasida jaki magmatik çins вlan cokindi çins ortasidagi va magma çinslari iciga qoşilgan çinslar kontakti.

Магматогенные сланцы — Magmatogen slanslar; magmatik çinslardan hasil вolgan kristallik slanslar.

Магнезит — Magnezit; kimjavij tarkibi $MgCo_3$, qattiqliqi 4—4,5; salmaqi 3 geksagonal singonijali romвoedrik kristal şaklida ucrajdi; zic va danadar agregatlar halida вoladi. Tusi aq, вa'zan acsariq, qonqir va вaşqa tusli mineral, kimja sanaatida Mg tuz tajjarlaş va Co_2 aliş ucun, sement va otga cdamli material sfatida işlatiladi.

Магнетит — Magnetit; kimjavij tarkibi Fe_2O_3. FeO; kop singonijali mineral, qattiqligi 4,5,: salmaqi 5,17; temir rudasi Fe 72,4%.

Магнитизм земли — Jer magnitizmi.

Магнитное поле — Magnit dalasi, magnit majdani; magnit atrafida magnit hadisasi вilingan kolam.

Магнитные минералы — Magnitli minerallar (magnitit, element va вaşqalar).

Магнитные руды — Magnitli rudalar.

Магнитный железняк — Magnitli temir taş (*магнетит* ga qaran).

Магнитный меридиан — Magnit meridiani; ikki magnit dalasini вirlaştirgan ciziq.

Магнитометрия — Magnitometrija; geofizik usul вlan magnitli çins va magnitli rudalarni tekşiriş metodi.

Макрокристаллические породы — Makrokristalli çinslar, jrik kristalli çinslar.

Макросейсмические колебания — Makrosejsmik tolqun; kucli zilzila tolquni.

Малахит — Malaxit. Jaşil taş; kimjavij tarkibi $CuCO_3$. $Cu(OH)_2$, 57% ni mis taşkil qiladi, jaşil tusli mineral, mis rudasi. Qattiqligi 3,5—4,5, S, A, 3,7—4 zinat taşi qilib ham işlatiladi.

Малые металлы - Kamcil metallar; qalaj, surma, smaв, volfrum va molibden, vismut metallari kamcil metal hsaвlanadi.

Марганцевые руды — Margans rudalari;

1. Alaвandit MnS
2. Polianit MnO_2
3. Piroluzit MnO_2+nH_2O
4. Gausmanit Mn_3O_4
5. Psilomilan $(H_2\ Mn)_2\ MnO_5$ va вaşqalar

Марказит - Markazit; kimjavij tarkibi FeS_2, qattiqligi 6, salmaqi 4,6—4,9 alti juzli, altinga oxşaş sariq mineral; piritdan tuziliş şakli вlan açraladi.

Мраморизация — Marmarlaniş; ahak taşli kucli вasim va temperatura astida вaşqatdan kristallaniş.
Массивная структура — Massiv struktura.
Массивно-кристаллические породы — Massiv-kristallik çinslar; məjda danadar, zic magmatik çinslar, вu çinslarda jol-jollik jaki qatlamliq вolmajdi.
Материк — Materik; sahni вir neca million kvadrat kilometr kattalikda вolgan quruqliqlar.
Материнская магма — Ana magma, вaş magma; вutun taq çinslarini hasil вoluvi ucun asasij material вolib xizmat etgan magma.
Медистые песчаники — Misli qum taşlar
Медистые сланцы — Misli slanslar.
Медная лазурь — Mis laçivardi (*азурит* ga qaran).
Медные руды — Mis rudalari; ahamijatli va sanaat ahamijatiga ega вolgan mis minerallari:
1. Xalkopirit $CuFeS_2$.
2. Xalkozin, kulgur mis CuS_3
3. Bornit, Cu_3FeS_3(Cu—56%)
4. Azurit, malaxit, kovellin va вaş.

Медный купорос — koktaş, danifaran, totja, mis kuporosi. Kimjavij tarkiвi $CuSO_4 \cdot 5H_2O$ qattiqligi 2,5; salmaqi 2,1—3; kok mineral.
Междугорье — Taq ortasi (*ороген* ga qaran).
Межпластовая вода — Qatlam arasidagi suv; qatlamlar arasidagi suv.
Мезозойская эра — Mezozoj erasi; jer tarixinin tortinci erasi; вu era: 1. Trias davri, 2. Jura davri. 3, Boz davri nami вlan uc davrga вolinadi.
Мезотермальное месторождение - Mezotermal kanlar; jer astida kotarilgan issiq suvlarda erigan maddalarnin cuqurligida kristallanişdan hasil вolgan kanlar.
Мел — Bor; foraminefer faunlar ciqanaqidan iвarat məjda, aq, jumşaq deniz ahaktaşi. Kopraq вor davrida ucrajdi.
Меланократовая порода — Melonokrat çinslar; randar konpanentlarga вaj çinslar.
Меловые породы — Bor çinslari; вor davrida hasil вolgan çinslar.
Меловой период — Bor davri; mezozoj erasinin axirgi davri, вu davr: astki вor, orta вor va ustki вor davri nami вlan ucga вolinadi.
Мергель — Mergel, ahakli gil; ahak вlan gilnin aralaşişidan hasil вolgan məjda gil.
Меридиан — Meridian; jer şarinin ikki qutuвi arqali otgan uzunlik ciziqi.
Мермезит — Mermezit (*красная сурьмяная руда* ga qaran).
Мертвая долина — Quruq vadij. Oluk, tinc vadij.
Месторождение — Kan; rudalarnin tuqilgan, hasil вolgan çaji.

Месторождения полезных ископаемых — Fajdali qazilmalar kani; ozi jatgan çins bilan birga hasıl bolgan kan.

Месторождение рудное — Rudali kanlar (*магматические, контактовые, пегматитовые, пневматолитовые, метаморфогеновые месторождения* ga qaran).

Месторождения сингенетические — Singenetik kan.

Метагенетические месторождения — Metagenetik kanlar; ozi jatgan çinsdan kejin hasil bolgan kan.

Металл — Metal; coziliş, jaltiraş, elektr tokini jaxşi otkaziş va ozara qoşilib ertma beriş xususijatiga ega bolgan elementlar. Masalan temir, mis, ruh, qalaj va başqalar.

Металлогенетические провинции — Metallogenik provinsijasi; malum bir oblast jaki rajonda dejarlik bir xil şarajitda hasıl bolgan va ozara bir-biriga alaqadar ruda kani birga ucrajdigan çajlar, provinsijalar.

Металлогения — Metallogenija; ruda kanlarini taşkil etgan metallarnin pəjda bolişini, tarqalişini orgatadigan fan.

Метаморфизм — Metamorfizm; juksak temperatura va basim ta'siri bilan çinslarnin struktura mineralogik va ba'zan kimjavij tarkibi ozgarişi.

Метаморфизм геотермический — Geotermik metamorfizm; çinslarnin jernin icki temperatura ta'siri bilan ozgarişi.

Метаморфизм гидротермический — Gidrotermik metamorfizm çinslarinin mineralli issiq suv ta'siri bilan ozgarişi.

Метаморфизм каустический — Kaustik metamorfizm; jer çinslarinin juqari temperaturali magma ta'siri bilan ozgarişi, cunanci komurlarnin şişaga oxşab qalişi, eritiş hadisalari.

Метаморфизм месторождения — Kanlar metamorfizmasi — ozgargan kanlar. Avval hasil bolgan kanlarnin malum sabab bilan ozgarişidan hasil bolgan kanlar. Metamorfizm natiçasida jani kan vuçudga kelmaj, eskisi ozgaradi. Bu xil kan qatariga: taq hasil boliş protsessi caqida bir jaqlama basim ta'siri bilan ozgargan (primetamorfik juqari temperatura ta'siri bilan ozgargan), gidato metarfik (suvnin ta'siri bilan ozgargan) kanlar kiradi.

Метаморфизм пневматолитовый — Pnevmatolitik metamorfizm; çinslarnin magmadan kotarilgan gaz va parlar ta'siri bilan ozgarişi.

Метаморфизм породы — Çinslar metamorfizmi; basim natiçasida ozgargan çinslar.

Метаморфизм региональный — Regional metamorfizm; agar taq çinslarinin ozgarişi malum bir ucastka jaki kontakka baqli bolmaj, ken masştabda ozgarsa, regional metamorfizm dejiladi.

Метасоматизм — Metasomatizm; taq çinsi jaki mineralnin ikkinci bir mineral jaki taq çinsi bilan kimjavij çaj almaştiriş protsessi; bu protsesda erib ketgan mineral orniga şu şaklga ega bolmagan başqa bir mineral çajlanib qaladi.

Метасоматические месторождения — Metasomatik kanlar; me-

tasomatizm hadisasi bilan hosil bo'lgan konlar (*метасоматизм* ga qaran).

Метатезис — Metatezis; ruda konlari kurashib, ustki qismi oltin, kumush, mis, temir, nikkel metallar bilan bajishiga metatezis deyiladi.

Метеориты — Meteoritlar; asmandan planetalar, kosmoslar yer yuziga tushaturgan tosh va temir massalar.

Механическая деятельность — Atmosferaning mexanik faaliyati (ishi).

Мигматит — Migmatit; magmaning cho'kindi jinslar qavati orasiga kirib, taxtakachalanishdan hosil bo'lgan kristallik slans, gneys va boshqa jinslar.

Микрогранитовая структура — Mikrogranit struktura; asosiy massasi tola kristalli struktura.

Микрокристаллы — Mikrokristallar, mayda kristallar.

Микролиты — Mikrolitlar, mayda toshlar; butun zavvanamo va prizmatik, mikroskopik kristallarga aytiladi.

Микросдвиг — Mikro siljish, kichkina siljish.

Микросейсмические колебания — Mikrosеysmik tebranuv.

Микроструктура — Mikrostruktura; oddiy ko'z bilan ko'rinmaydigan mayda struktura. Bunday strukturalar mikroskop bilan aniqlanadi.

Миллерит — Millerit; kimyoviy tarkibi NiS, Ni 65%, qattiqligi 3—4; solishtirma og'irligi 5,2—5,9; uchburchak, olti yuzli kristal, sariq tusli, Ni rudasi.

Минерал — Mineral; bir xil fizik-kimyo xususiyatiga ega bo'lgan, yerning fizik-kimyoviy o'zgarishi natijasida hosil bo'lgan jinslar, hozirgi vaqtda 3.000 taga yaqin mineral ma'lumdir.

Минерализаторы — Mineralizatorlar (*летучие компоненты* ga qaran).

Минералогия — Mineralogiya, minerallar haqidagi fan.

Минеральная вода — Mineral suvi.

Минераграфия — Minerografiya; mineral rudalarning tarkibi, tuzilishi va xossalarini mikroskop orqali tekshiradigan fan.

Миоцен — Miotsen (*третичный период* ga qaran).

Мирабилит — Mirabelit (tuz) (*глауберовая соль* ga qaran).

Мобильная зона — Movil zonasi (*геосинклиналь* ga qaran).

Молибден — Molibden; kimyoviy tarkibi Mo, elektrotexnika ham cinni yasashda ishlatiladi.

Молибденит — Molibdenit, molibden yaltiroq; kimyoviy tarkibi MoS_2; Mo 60% ni tashkil qiladi, qattiqligi, solishtirma og'irligi 7, 7; olti yuzli oq mineral.

Молибденовые руды — Molibden rudalari.

Моногенные породы — Monogen jinslar; bir jinsdan hosil bo'lgan konglomerat va brekchi.

Моногидраты — Monogidratlar, bir suvlilar; tarkibida bir qism suv (H_2O) ishtirok etgan kimyoviy qo'shilmalar (cunanchi $Al_2O_3\ H_2O$).

Моноклинная сингония — Monoklin singonija; bir singonijada kristallarnin kristallografik oqlari arasidagi burcak bittadan aşmajdi.
Мономинеральные магмы и породы Monomineral magma, bir mineralli magma.
Моноцит — Monotsit; turli randa ucrajdigan nadir mineral.
Моноэдр — Monoedr; bir juzli mineral.
Морены — Morenlar; muzlik jatqizgan qola taş, şaqal va qumlar deniz va şamal qujqimlaridan açratiş ucun bunga moren ismi berilgan.
Морены береговые — Ceka morenlar.
Морены боковые — Jan morenlar.
Морены верхние — Tor morenlari.
Морены конечные — Etak (aldingi) morenlar.
Морены срединные — Ortaqliq morenlari.
Моретрясение — Deniz qmirlaşi.
Морская пенка — Deniz penkasi.
Морская регрессия — Deniz regressijasi; deniz suvinin qajtişi, cekilişi.
Морская трансгрессия — Deniz transgressijasi; deniz suvinin quruqliqni basişi.
Морские отложения — Deniz jatqiziqlari; denizda jatqizilgan cokundi çinslarnin umumij nami.
Морское побережье — Deniz boji.
Мофетта — Mofetta; vulqandan atilib ciqqan CO_2 ga baj produkt jaki CO_2 ga baj gaz ciqaturqan vulqanlar.
Морфогенезис — Morfogenezis; jernin ustki şaklinin pəjda bolişini orgatadigan fan.
Морфология пород — Çinslar morfologijasi; petrografija fanida çinslarnin şakli va ornaşuvlarini orgatadigan bolim.
Мощность — Qalinligi, moşnosti.
Мрамор — marmar taş.
Мульда — Mulda, cuqur.
Муры — Lajqa, sel.
Мусковит - Muskovit; tiniq, şaffav, mineral, qattiqligi 2—3; salmaqi 2,7—3; ransiz, ba'zida qonqir tusli sluda. Dastlab Moskva oblastida tapilgan, şunin ucun ismi muskovit qojilgan.
Мусковитизация — Muskovitlatiş.
Муть — Botana, lajqa.
Мышьяковые руды — Margimuşli rudalari.
Мышьяковый колчедан — Margimuş kolcedan (*арсенопирит* ga qaran).

Н

Надвиг — Silçiq (agar jer tabaqalarida gorizontal harakat juz berib, bir qabat ikkincisini ustiga silçib tuşsa, silçiq dejiladi).

Наждак — Çilvirtaş (carxtaş).
Наклонная равнина — Qja tekislik.
Наносы — Nanoslar; şamal, suv muzliklar harakati вlan keltiriliв negizli çinslar ustini qaplaв jatgan caciq çinslar (qolataş, şaqal, qum, gil, caŋ) va вaşqalarniŋ umumij nami.
Наносы аллювиальные — Şaqal taşlar, alluvial nanoslar.
Наносы ледниковые — Muzlik nanoslari.
Наносы морские — Deŋiz nanoslari.
Наносы смешанные — Aralaş nanoslar.
Нарушенное залегание пласта — Plasta (таваqa) ornaşuviniŋ вuzilişi.
Наступление ледника — Muzliкniŋ вasişi.
Насыпь — Tokun, ujim.
Насыщенные породы — Acsilitsili çinslar (*оливин, нефелин* ga qaraŋ) tarkiвida SiO_2 kam, çinslar, normal şarajitda saf kvarts (SiO_2) saqlamajdi, atqindi çinslardan.
Насыщенный раствор — Tojiq jeşim.
Недра — Nedra (jerniŋ tagi, ozagi, asti, ici).
Нейтрализация — Nejtrallaniş.
Нейтральные породы — Nejtral çinslar.
Некристаллические породы — Kristallanmagan çinslar; şişaga oxşaş tuzilişli çinslar.
Неовулканические породы — Neogen vulqan çinslar; jaş vulqan çinslari. Ucinci va ucinci davrdan kejingi effuziv çinslar.
Неоген — Neogen; ucinci davrniŋ ust qismi (*третичный период* ga qaraŋ).
Неоднородные породы — Bir xil вolmagan çinslar, qurama çinslar.
Неоинтрузия — Neointruzija—jaş intruzija; markazij Kavkazniŋ jaş intruzijalariga вerilgan nam.
Несогласное залегание — Natoqri jatiş, maslanmagan ornaşuv.
Нефелин — Nefelin; kimjavij tarkiвi (Na, K) $AlSiO_4$; qattiqligi 5—6; salmaqi 2—5, raŋi har xil mineral, prizmatik şakli alti вurcakli singonijada ucrajdi.
Нефтеемкость — Neft siqim; taq çinslariniŋ neft şimiş qaвilijati.
Нефтеносная свита — Neft uşlavci svita.
Нефтеносные породы — Neftli uşlavci çinslar.
Нефть — Neft.
Нефтяное поле (площадь) — Neft dalasi, neft majdani.
Низменность — Tekis pastlik.
Никелевые руды — Nikel rudalari;
Никелевый колчедан — Nikel kolcedan.

1. Millerit — NiS (qara)
2. Xloantit — $NiAs_2$;
3. Kurfernikel — NiAs (qara).
4. Gersdorfit NiAsS.

Никелин — Nikelin; kimjavij tarkibi NiAs, 44% ni Ni taşkil qiladi, qattiqligi 5—5,5; salmaqi 7,7 mort, qzil mis tusli mineral Ni rudasi.
Нифе — Nife; jerniq ozagini taşkil etgan Ni va Fe metallari.
Нормально-осадочный контакт — Normal kontakt, addij kontakt.
Нормальный метаморфизм — Normal metamorfizm; magma temperaturasi va basim kuci ta'siri astida jan çinslarniq ozgarişi; bu protsesda magmadan janqi çinslarga ruda minerallari otmajdi, janqi çinslarda faqat qajtadan kristallaniş hadisasi juz beradi.
Нуммулиты — Nummulitlar; jer davridan ta ucinci (eotsen) davrigaca jaşagan japalaq (caqaga oxşaş) faunlar.
Нэк — Nek; lava tolib qatib qalgan vulqan joli.

О

Оазис — Oazis, vaha.
Обвал — Kocki.
Обводнение — Suv taşqini.
Области землетрясения — Jer qmirlaş oblastlari.
Область опускания — Cokuş oblasti.
Обломочные породы — Siniq çinslar (*кластические породы* ga qaranq).
Обогащение — Bajitiş (aralaş) fajdali qazilmani boş çinslardan açratiş, malum (keraklik) mineralniq protsentini kopajtiş ucun ikkincisidan açratib saralaş, fajdali qazilmani cən, nəm va zararli narsalardan tazalaş.
Обнажение — Jalanqaclangan çins; acilgan çins, jalanqaclaniş, caqal (nanos bilan qaplanmaj, korinib turadigan tub çinslarga ajtiladi).
Образец — Namuna.
Образования геологические — Geologik hasillar.
Обрыв — Çar, cuqur saj, cuqur çarlik.
Обсадочная труба — Obsad truba; taqq çinslarini parmalaşda skvazina çinslari davrni uşalib tuşmasin ucun skvazinaga ornatiladigan truba
Огнеупорные материалы — Otga cdamli materiallar, otga cdamli gillar, asbest (ipak taş) xromli temir, magnetit, dolomit, kvarts va başqalar.
Однородные породы — Bir xil çinslar, xususijati bir xil çinslar.
Озера вулканические — Vulqan kollari (lava suvni orab alişi natiçasida hasil bolgan kollar, maarlar).
Озера дельтовые — Delta kollari.
Озера лавинные — Kockinci kollar; muz jaki qar kickina suv jolini tosuş arqasida pəjda bolgan kollar.
Озера ледниковые — Muzlik kollari.

Озера морские — Deniz kollari.
Озера речные — Darja kollari.
Озера соляные — Şor kollar.
Озера тектонические — Tektonik kollar.
Озера эрозионные — Erozion kollar (*эрозия* ga qaran).
Озерная руда — Kol rudasi (kol tagida hasil bolgan limonit (*limonit — лимонит* ga qaran).
Озерные отложения — Kol jatqiziqlari; kolda hasil bolgan cokundi çinslarnin umumij nami.
Озерный мел — Kol bori, kol tegiga cokkan məjda ahaktaş.
Озокерит — Ozokerit, jer mumi; taq çinslar mumi.
Окаменелости — Qurttaş, qattiq hajvan qaldiqlarinin taş bolişi, taş qattiq. Otmiş geologik davr hajvan va osimliklarinin taş haliga ajlangani. Jer tarixini organişda bular çuda katta rol ojnajdi.
Океанические острова — Okean arallari; okean ortasidagi arallar.
Океанография — Okeanografija; okeanlarnin tuzilişi va fizik-kimjavij xususijatlarini tekşiradigan fan.
Окремнение — Kvartslaniş (*кварц* ga qaran).
Октаэдр — Oktaedr, sakkiz juzli kristal.
Оливин — Olivin; kimjavij tarkibi (Mg, Fe) $2SiO_4$, rombik singonijali, qattiqligi 7, salmaqi 3; namagtik asas çinslar gruppasidan (vulqan çins danadar, ba'zan massiv tuzilişli, sarqiş, kok çins platina, xroniti, nikel kanlari aksar şu çinsda boladi, aq (tiniq), xili qimat baha taş hsablanadi.
Олигоклаз — Oligoklaz; qrşpat mineralinin birinci gruhi, kimjavij tarkibi $Na_2O.\ Al_2O_3.\ 6\ SiO_2$ (albit) va $CaO.\ Al_2O_3.\ 2\ SiC_2$ (anoritit); rani koprak aq, ba'zan tussiz, qattiqligi 6, salmaqi 2,5; bu mineralnin nuraşidan kaolin (cinni gil) tupraqi hasil boladi (*полевой шпат* ga qaran).
Олигоклазовые породы — Oligoklazik çinslar; tarkibi kopraq oligoklazdan ibarat plageoklaz çinslar.
Оловянные руды — Qalaj rudalari; 1) Kassiterit (qalaj taş) SnO_2 79% ni Sn. 2) Stannin qalaj kolcedani (Cu_2FeSnS_4).
Оловянный камень — Qalaj taş.
Оолитовая структура — Oolititli struktura, oolit tuzilişi.
Оолиты — Oolitlar; başqa çinslar iciga çajlangan jaki ularni xalqa şaklida orab algan jumalaq (tuxum şakli) temir oksid, kalsit va başqa çinslar.
Опал — Opal; kimjavij tarkibi $SiO_2.\ nH_2O$ amorf mineral, qattiqligi 5,5—6,5; salmaqi 2; birinci sinf qimmatbaha taşlardan, ipakka oxşab tavlanadi, rani asasan aq, lekin başqa ranlari ham ucrajdi.
Оползень — Sidrilma, eşmaj; taq baqri, adir qjalari, darja va deniz cekalarida jer postinin ustki qismini kecib pastga eşilib, sidrilib tuşuş hadisasi.

Опробование — Snaş, snav koriş; fajdali qazilma kanlaridan snaq (prova) aliş. Bu iş fajdali qazilmanin mineralogik, fetrografik (mineralogik snaq) va unin kimjavij sostavini aniqlaş (kimjavij snaq), undan fajdalaniş jaki kavlav aliş usulini ham texnik tamanlarini biliş (texnik snaq) ucun vaçariladi.

Органогенные породы — Organogen çinslar; Organizm hajvan va osimliklar qaldiqlaridan hasil volgan çinslar.

Органолиты — Organolitlar (*органогенные породы* ga qaran).

Оригинал карты — Xarita, əsli karta orginali; sjomka işi huççatlariga muvafiq qolda tuzilgan karta.

Ороген — Orogen; taq hasil voliş protsessi.

Орогенезис альпинотипный — Alpinotipli orogen; ozinin vurmali va vurişganligi vlan xarakterlanadigan taqlar.

Орогенезис германотипный — German tipli orogen, ozinin massiv uzilişi vlan xarakterlanadigan taqlar.

Орогенические фазы — Orogen fazalar; jer tarixida taq pəjda volgan vaqtlar. Bu davrlar asasan qujidagica volinadi: 1) Kaledon fazasi ustki silur vlan astki devan davrida hasil volgan taqlar. 2. Varissij fazasi; karvon davrida vaşlaniv perm davri, valki triasda tamam volgan taq hasil voliş protsessi (Oral). 3. Kemmerij fazasi, Alp fazasidan avval, jura davrinin axiri, vor davrinin vaşlarida hasil volgan faza, vu faza vutun jer juziga tarqalgan emas. 4. Alp fazasi en kejingi, jaş taqlar pajda volgan faza, vu fazadan Alp, Kavkaz, Kordiljer va Asija taq lari hasil volgan.

Орография — Orografija; jernin ustki tuzilişini tekşiriş fani.

Ортоклаз — Ortaklaz; qirşpat mineralinin ikkinci gruhi, kimjavij tarkivi K_2O_3 6 SiO_2, adatda aq, va'zan tiniq randa ucrajdi. Qattiqiligi 6,-salmaqi 2,5 (*полевой шпат* ga qaran).

Ортоклазовые породы — Ortoklaz çinslari; tarkivinin kop qismi ortoklaz mineralidan ivarat çinslar.

Ортосиликаты — Ortosilikatlar; ortokremni H_4SiO_4 (oksnin) tuzidan hasil volgan minerallar.

Ортосланцы — Ortoslanslar; atqindi çinslarnin ozgarişidan hasil volgan slanslar.

Осадок — Cokma, cokundi, tindirma.

Осадочные месторождения — Cokundi kanlar; suvda cokkan minerallardan cokundi çinslar arasida hasil volgan kanlar.

Осадочные породы — Cokundi çinslar; suv, hava va vaşqa şarajitlar icida mineral maddalarinin cokuşidan hasil volgan çinslarnin umumij nami C. Ç. qandaj madda va qandaj şarajitda hasil volganiga qarav asasan: mexanik, kimjavij va organik çinslar nami vlan 3 gruppaga volinadi.

Осадочные туфы — Cokundi tuflar; suvga ucив tuşgan vulqan kolidan hasil volgan tuflar.

Основные породы — Asasij çinslar; tarkivida SiO_2 kam (50—55%)

magmatik çinslar. Plagioklaz daimij aralaşganligi вlan xarakterlanadi.

Останец—Kindik taş, taş qaldiqi. Şamal va suv hukm surgan çajlarda taq çinslarinin jumşaq qismini şamal va suv alив ketив, qattiq qismi har xil şaklda ciqив qalgan taq çinslari.

Осыпь—Tokilma, sijqalan; taqnin etak va qjalarida toplanив jatgan məjda çinslar.

Отдельность—Açram вolak; taq çinslarinin, masalan: magmatik çinslar suvi jatganda, cokundi çinslar quroaganda icki va taşqi kuc ta'siri вlan jarim вolaklarga açraliş qaвilijati.

Отдельность пластинчатая—Qat-qat açram, qatlam-qatlam вolak.

Отдельность призматическая—Prizmatik açram, prizmatik вolak.

Отдельность столбчатая—Paqanali açram, stalвali вolaklar.

Отдельность чешуйчатая—Kozanakli вolak (açram).

Отдельность шаровая—Şarsman вolak (açram).

Открытая долина—Aciq vadij.

Отложение—Jatqiziq.

Отложение аллювиальное — Alluvial jatqiziq, asasan suv jatqiziqlari.

Отложение делювиальное—Deluvial jatqiziqlar (*делювий* ga qaran).

Отложение ледниковое—Muzlik jatqiziq.

Отложение непрерывное—Uzluksiz jatqiziq.

Отложение прерывистое—Uzluk jatqiziq.

Отложение регрессивное—Regressiv jatqiziq.

Отложение трансгрессивное—Transgressiv jatqiziq.

Отложение эоловое—Şamal jatqiziqi, eolovij jatqiziqi.

Отпечатки фауны—Faunlar tamqasi, hajvanlar taqmasi.

Отпечатки флоры—Florlar tamqasi, osimliklar taqmasi.

Охра—Roşa, zan, rojan.

П

Паводок — Suvtaşqini.

Падение — Enişi, tuşuşi, jatiqliq tавaqa, qatlam, tamirlarnin gorizontga nisвatan qja halda jatişi.

Падение пласта — Тавaqanin enişi (tuşişi)

Палеовулканические породы — Paleovulqan çinslari, вurungi vulqan çinslari.

Палеоген — Paleogen; ucinci davrnin вirinci (astki) qismi. Bu qism paleotsen, Eotsen va Oligotsen namlari вlan jana uc davrga вolinadi.

Палеозойская эра — Paleozoj erasi; jer tarixinin arxeozojdan kejingi davri; вu era 5 davrga вolinadi.
1. Kemвrij. 2. Silur, 3. Devan, 4. Takomir va 5. Perm davr-

lari. Bu davrda organizm dunjasi vaşlanqic halda volib, paleozojnin axirlarida umurtqalilar pəjda vola vaşlajdi.

Палеонтология — Paleontologija; otgan geologik davrlarnin faun va floralarini tekşiradigan fan.

Палеоокеанография — Paleookeanografija; jer tarixida volib otgan denizlarni tekşiradigan fan.

Палеофитология — Paleofitologija; otgan geologik davrlarnin florlarini (osimliklarni) tekşiradigan fan.

Панцерные рыбы — Kasa valiq; silur va devon davrida jaşagan valiqlar.

Парагенезис — Paragenezis; vir kan jaxud taq çinsida virga ucrav, ularnin aldinma-kejinligini ifadalajdigan çora minerallar.

Парагенные минералы — Paragen minerallar; çora minerallar.

Паралический бассейн — Qoltiq; deniz vojidagi kicik, suvi sajaz, korpazga oxşaş çajlar.

Параллельная структура — Parallel struktura.

Паяльная трубка — Kavşarnaj, misnaj.

Пегматит — Pegmatit; suv va ucuci jenil kompanentlarga vaj, toliq sillitsili magmanin pnevmatolitik (qara) fazada kristallanişidan hasil volgan jrik kristalli mineral va çinslar.

Пегматито-пневматолитическая фаза — Pegmatit-pnevmatolitik faza; juksak vasim va qisman juqari temperatura şarajitida magmanin sujuq erik haldan issiq par haliga ajlaniş fazasi.

Пегматитовая структура — Pegmatitli struktura; ikki mineral vir vaqtda, əmma viri jrik, ikkincisi məjda şakilda kristallangan struktura.

Пелитизация — Pelitlaniş; qirşpatnin kaolinga oxşaş maddalar vlan almaşinişi, xralanib ozgarişi.

Пемза — Pemza, vulqan koli.

Пенеплен — Peneplen; Tekislik; taqliq mamlakatlarnin atmosfera, suv va vaşqa agentlari uzaq muddat ta'sir etib, vuzişidan sekin-sekin jemirilib varib, natiçada dejarli tekislikka ajlangan çaj.

Первичная зона — Tuv zona, ozgarmagan zona, dastlavgi zona.

Первичное месторождение — Tuv kan, negizli kan (*коренное месторождение* ga qaran).

Первичные породы — Tuv çinslar, ozgarmagan çinslar, dastlavgi çinslar.

Перегнивание — Criş.

Пережим пласта — Tenqavat; tavaqanin qisilgan inicka çaji.

Перекрещенная слоистость — Catişgan qatlamliq, diagonal qatlamliq.

Перекрытие — Qajta qaplaniş.

Перемежающиеся слои — Takrar qatlam.

Перенос — Kociriş.

Пересыщенные породы — Ota toq silitsili çinslar; tarkivida SiO_2 65% dan kop atqindi çinslar.

Перидотит — Peridotit; olivin (qara), çinsga ваj вazaltlar jaki sfatsiz atqindi çinslar.
Периклинальное залегание — Pereklinal ornaşuv; tort tarafga вir xil ornaşuv.
Период — Davr.
Пермский период — Perm davri; paleozoj erasiniq soŋgi davri. Bu davr astki, orta, ustki permalarga вolinadi.
Пески летучие — Kocma qumlar.
Песок — Qum.
Песок вулканический — Vulqan qumi.
Песок кварцевый — Kvarts qumi.
Песчаник — Qumtaş; qumlarniq вir-вiriga japişişidan hasil вolgan muşmala qumlar.
Петрогенезис — Petrogenezis; taq çinslariniq pəjda вolişini tekşiradigan fan.
Петрографическая провинция — Petrografik provinsija; kimjavij, mineralogik tarkiвi hamda xususijati вir xil malum вir atqin davriga taalluqdar çinslardan tuziIgan çaj.
Петрографическая формация — Petrografik formatsija; вir magmadan pəjda вolgan çinslar gruhi, jaxud hasil вoliş şaraiti va manвa'i вir çinslar. Malum вir magmaniq magmatik va apomagmatik (şişanəma massadan qajtadan kristallangan atqin çinslar) produkti.
Петрография — Petrografija; taq çinslarini orgatadigan fan.
Петрология — Petrologija; taq çinslariniq pəjda вoliş şaraiti, uniq ozara va magma massasiga munasaвatini tekşiradigan fan.
Пещера — Qar.
Пикрит — Pikrit; olivin va avgit minerallaridan iвarat вolgan, danadar, kristallik peridatit çinsi. Amfiвollik pikrit ham вar.
Пираргирит — Pirargirit; kimjavij tarkiвi $Ag_3SвS_3$, qara qzil, geksagenol singonnijali mineral, kumiş rudasi (Ag 60%), qattiqligi 2,5, salmaqi 6.
Пирит (серный колчедан) — Pirit; kimjavij tarkiвi FeS, 54%Fe, qattiqligi 6. salmaqi 5, кув tuzilişi, altin tusli sariq minėral. H_2SO_4 aliş ucun işlatiladi. Temir kuporosi tajjarlaş, radio texnikada isti'mal qilinadi.
Пиритизация — Piritlaniş; вa'zi minerallar pirit вlan almaşinilsa, piritlaniş dejiladi.
Пирогенные породы — Pirogen çinslar; ot halidagi sujuq magmadan hasil вolgan çinslar.
Пирокластические породы — Piroklastik çinslar; vulqan çinslarniq uşalişidan hasil вolgan siniq çinslar.
Пироксенит — Piroksenit (piroksen taşi); вir jaki вir neca piroksendan iвarat massiv kristallik magmatik çins.
Пироксены — Piroksenlar, Ca, Mg, Fe lar metasilikati. Kristallografik xassalariga kora piroksenlarni 1) Psevdoromвik (enstatit $MgSiO_3$) gipersten (Mg, SiO_3); 2) (monoklin) vollastonit,

—$CaSiO_3$, Gedenbergit Feca $[(SiO_3)_2]$; 3) triklin $MnSiO_3$—rodanit. Piroksen nami bilan 3 gruhga bolinadi: paqana, xassa va cozincaq kristal, jappa massa, ilaşma, va danadar agregatlar halida ucrajdi. Rani har xil, tusziz, kulran, sarqiş, qaramtil toqjaşil, qizqiş, aq, acsariq, jaşil, qara va başqa ranlarda ucrajdi. Qattiqligi 5,6; saliştirma aqirliqi 3—3,5 atqindi çinslar.

Пиролюзит — Piroljuzit rombik singonijali; kimjavij tarkibi MnO_2 Mn 63% ni taşkil etadi; ozi jumşaq (1—1,5), salmaqi 4,7—5, qara tusli, mangan rudasi.

Пирометаморфизм — Pirometamorfizm.

Пироморфизм — Piromorfizm; taq çinslarinin juksak temperatura bilan ozgarişi.

Пиросфера — Pirosfera; jernin icki ot qismi.

Пирротин (магнитный колчедан) — Pirrotin, magnit kolcedani; kimjavij tarkibi Fes, ba'zan Ni va Co minerallari aralaş boladi, geksonalisinganijal sariq tusli. Ba'zan qizqiş tusda tavlanadi. Qattiqligi 3,5—4, 5, salmaqi 4,5, Fe rudasi pirrotin bilan Pt, Au, Cu minerallarini ucratiş mumkin.

Письменный гранит — Jazma granit (*пегматит* ga qaran).

Плавиковый шпат — Ajnak taş; erima taş (*флюорит* ga qaran).

Плагиоклазы — Plagioklazlar (*полевые шпаты* ga qaran).

Планктон — Plankton; denizda passiv hajat keciruci organizmlar. Bu organizmlarda aktiv harakat bolmajdi, ular deniz ortasidan osimlik va çinslarga japişgan jaki deniz suvi aqqan tamaniga kocib hajat keciradi.

Планшет — Planşet; gorizontal ciziqlar jardami bilan rajonnin reljefi jaki plani tuşirilgan qaqaz.

Пласт — Tabaqa, qabat.

Пласт вертикальный — Vertikal tabaqa.

Пласт горизонтальный — Gorizontal tabaqa.

Пласт косой — Qijşiq tabaqa.

Пласт крутой — Tik tabaqa.

Пласт несогласный — Mas bolmagan tabaqa, natoqri tabaqa.

Пластовая вода — Tabaqa suvi; malum tabaqa çinslar icida ajlanib juruci erkin va teralma suvlar (jer asti suvi).

Пластовая карта — Tabaqa kartasi; ma'lum şartli (gorizontal tekislik ustiga taq çinslarinin tarqalişi, tabaqanin şakl va tuzilişi tuşirilgan karta.

Пластообразная залежь — Tabaqasman ujim,

Пласт опрокинутый — Tonkarilgan tabaqa.

Пласты наклонные — Nşab tabaqalar.

Пласты периклинальные — Periklinal tabaqalar (*периклинальное залегание* ga qaran).

Пласты согласные — Mas tabaqalar, toqri tabaqalar.

Платина Platina (aqaltin); kimjavij element (Pt), qattiqligi 4—5, salmaqi 21—23, kub sistemli, smab tusli aq metal. Kopinca magmatik asas çinslarda ucrajdi.

Плато — Plato, tepalik.
Плеохроизм — Pleoxroizm, mikroskop astida ranlarnin tavlanişi
Плеохроичные минералы — Tavlanuci minerallar.
Пликативная дислокация — Plikatik dislokatsija (*дислокация* ga qaran).
Плиоцен — Pliotsen, Neogen, davrinin ust qismi (*третичный период* ga qaran).
Плоскогорье — jassi taq.
Плоскость напластования — Tavaqalaniş tekisligi.
Плоскость надвигания — Silçiş tekisligi.
Плоскости отдельности — Açraliş tekisligi; bolinis tekisligi.
Плоскость сжатия — Siqiliş tekisligi.
Плоскость симметрии — Simmetrija tekisligi; ozara ten va birbiriga oxşaş ikki qismga bolinis tekisligi.
Плоскость скольжения — Sijqaliş tekisligi.
Плоскость трения — işqaliş tekisligi.
Плотик — Plotik; darja vadilarinin cacim çinsi astidagi tub çinslar, jaki tavaqalar astidagi altinga baj qabat.
Плотная порода — Zic çins.
Плотность — Ziclik
Плотность земли — Jer zicligi
Плотность пород — Çins zicligi.
Плутонические породы — Plutonik çinslar (*интрузивные породы* ga qaran).
Пляж — Plaz, qumsal.
Пневматогидрогенезис — Pnevmatogidrogenezis; minerallarnin bug, gaz hamda jeşimlarnin iştiraki bilan hasil boliş protsessi.
Пневматолитические месторождения — Pnevmatolitik kanlar; hamma vaqt (adatda granit sostavli) intruziv çinslar ucrajdigan kanlar. P. K. Intruziv massani birinci stadijada, juksak temperaturali va kucli basimga ega gaz, par şarajitida hasil bolgan bu xil kanda Au, Sn, Mo, W, azraq Pb, Zn, Cu ciqadi.
Пневматолитический метаморфизм — Pnevmatolitik metamorfizm; jan çinslarnin juksak basim va temperaturali gaz, va bugqlar ta'siri bilan ozgarişi.
Поваренная соль — Aştuzi, jalama tuz, NaCl, aq jaki tiniq kristal, qat. 2, salmaqi 2.
Повторные складки—Takrarij burmalar.
Погружение оси складки — Burma oqinin cokuşi (sonuşi).
Подводный вулканизм — Suv asti vulqanizmi.
Подземные горные работы — Jer asti taq işlari.
Подземный лед — Jer asti muzi.
Подземный поток — Jer asti aqimi; grunt suvi aqimi, korst suvi aqimi.
Подмыв — Opuriş, ojiş, suv aliş.
Поднятие оси складки — Burma oqnin kotarilişi.

Подпесочное озеро — Qum tolgan kol.
Поиски геологические — Geologik qidiriş.
Покровы — Qatlamlar; taq çinslarinin ustiga jajilib qatib qalgan ujiq lavalar.
Полевая работа — Dala işi.
Полевые шпаты — Qirşpatlari (dala şpati); atqin çinslar tarkibinin asasij qismini taşkil etgan mineral; ba'zan cokundi çinslar tarkibida ham iştirak etadi. Bu minerallar jer postinin aqirligidan qarijb 50% ni taşkil etadi. Kimjavij xususijati va kristallik tuzilişlariga kora, ular bir neca gruppaga bolinadi: (*ortoklaz, альбит* ga qaran).

Bu minerallarnin rani aq, ba'zan ransiz, tuzilişi har xil, qattiqligi 6—6,5; salmaqi 2,5—2,7; jemirilganda kaolin (cinigil) tupraqini beradi. Bu çinslarnin taza xili zinnattaşi qilib işlatiladi.

Полезные ископаемые — Fajdali qazilmalar.
Поле ледяное (ферновое поле) — Muz majdani.
Полиморфизм — Polimorfizm; kop ravişlilik, ba'zi bir kimjavij tarkibi bir xil minerallarnin harxil kristallografik şaklda kristallana aliş xususijati. Masalan: pirit bilan markazitnin kimjavij tarkibi bir xil (FeS_2) bolsa ham, lekin pirit kub, markazit rombik singonijada kristallanadi.
Полирование пород — Çinslarni çlahlaş, çinslarnin silliqlangani.
Полировальные камни — Çlah taşlari; silliqlangan taş.
Полировка — Çlahlaş, silliqlaş.
Полнокристаллическая структура — Tola kristalli struktura.
Полнокристаллические породы — Tola kristalli çinslar.
Полосатая структура — Jol-jol struktura, tasma tuzulişli.
Полукристаллические породы — Jarim kristallik çinslar.
Полюс магнитный — Magnit qutbi; magnit tilinin qijşajişi, kuci bir xil ciziqlarda birlaşgan nuqta.
Пористая порода — Qalvirak çins, pok çins.
Порода бескварцевая — Kvartsiz çins.
Породообразующие минералы — Çins taşkil qiluci minerallar; taq çinslarini pəjda qilişda iştirak qilgan minerallar.
Породы водонепроницаемые — Suv siqimas çinslar (suv otkazmajdigan çinslar).
Породы водопроницаемые — Suv sinar çinslar.
Породы кварцевые — Kvartsli çinslar; tarkibinin asasij qismi kvarts (SiO_2) maddasidan ibarat çinslar (kvartsli slans kremnilik slans kvartsitlar va başqalar).
Породы неслоистые — Qatlamsiz çinslar.
Породы порфировые — Porfir çinslar.
Породы силикатовые — Silikatli çinslar; tarkibida kvarts okislalarnin tuzi iştirak etgan çinslar.
Породы слоистые — Qatlamli çinslar.
Породы стекловидные — Şişasman çinslar.

Порфировая структура — Porfir struktura; atqin çinslarniŋ umumij massasida minerallar jrik jaki məjda dana (kozanak) şaklida çajlaşgan bolsa, porfir struktura dejiladi.
Поток горный — Taq aqini (sel).
Потоки грязевые — Laj aqin, balciq sel.
Пояс выветривания — Şamallaniş belbaqi (*зона выветривания* ga qaraŋ).
Пояс постоянной температуры — Bir xil temperatura belbaqi.
Пояс разлома — Jariliş belbaqi.
Предварительная разведка — Dastlabki razvedka; ruda kaniniŋ şakli, sfati va zapasini aniqlaş ucun baçariladigan iş. Bu razvedkadan kejin kanda detal razvedka başlanadi.
Прибой волн — Tolqin urişi.
Прибрежные острова — Qirqaq boji arallari.
Прибрежье — Qirqaq.
Прилегание — Janbaşlaş, jastaniş.
Прилегание несогласное — Mas bolmagan, bemas janbaşlaş, natoqri jastaniş.
Прилегание параллельное — Parallel jandaşlaşiş.
Прилив — Kotariliş (taşib, taşiş).
Проба — Proba; fajdali qazilmaniŋ sfat, tarkib va undan fajdalaniş usullarini aniqlaş ucun kandan alinadigan snaq jaki probalar.
Провал — Cokuk, jemirik.
Проветривание горных выработок — Taq ojiqlarini şamallatiş; işlavcilarga hava jetkazib beriş ucun har xil jollar bilan havani jaŋilaş.
Продуктивная свита — Unumli svita, hasildar svita; fajdali qazilmalar svitasi.
Продукты вулканических извержений — Vulqan atqin produktalari.
Прожилок — Tamirca.
Пролювий — Proluvij; jemirilgan çajidan uzaq çajga suv bilan aqizilgan taq çinslari.
Промывка скважин — Skvazinani juviş; fajdali qazilmani razvedkalaş ucun taq çinsini parmalaş vaqtida skvazina icini suv jaki jeşim bilan juviş.
Пропласт — Tabaqa arasi; bir xil tabaqalar arasidagi ikkinci xil jupqa qabatlar.
Прораб — Prorab; inzener geologniŋ jardamcisi, razvedka işlarini başqaruci.
Прослойка — Ara, qatlam.
Простирание — Coziqligi, jajilişi; tabaqa tekisligida jatgan gorizontal ciziqniŋ jonalişi.
Протерозойская эра — Proterozaja erasi; Jer tarixiniŋ arxiozija erasidan kejingi, kembrij davridan avvalgi davr.
Процесс кристаллизации — Kristallaniş protsessi.

Процесс литогенезиса — Litogenezis protsessi, jer postinin pəjda bolis protsessi.
Процесс окисления — Okslanis protsessi; jer asti va bir munca cuqurliqda hava ham suvnin istiraki bolgan (juz bergan) ozgaris.
Процессы анаэробные — Anaerov protseslar; hava istirak etmagan protseslar.
Процессы аэробные — Aerov protseslar; hava istirak etgan protseslar.
Процессы внешней динамики — Tasqi dinamika protsessi.
Процессы внутренней динамики — Icki dinamika protsessi.
Процессы интрузивные — Intruziv protseslar; intruziv massalarnin, cunanci batolit (qara), lakolit (qara), stok (qara) larnin hasil bolisi.
Процессы экзогенные — Ekzogen protseslar, sirtqi protseslar.
Процессы эндогенные — Endogen protseslar, icki protseslar.
Прямая антиклиналь — Toqri antiklinal.
Прямая синклиналь — Toqri sinklinal.
Псевдокристаллы — Saxta kristallar, qalbaki kristallar. Başqa kristallarnin şakliga kirgan kristal.
Псевдоморфоза — Psevdomorfoza, saxta şakl, qalbaki şakl.
Пустынный загар — Daşqal, coldagi janiş.
Пыль атмосферная — Atmosfera cani.
Пыль космическая — Kosmos cani.

Р

Равнина — Tekislik, tekis jer.
Радиальное движение — Radial harakat, vertikal harakat.
Радиолярии — Radioljarlar skleti qumzatidan ibarat mikroskoptik məjda huçajrali organizmlar.
Радиометрия — Radiometrija; rudalarnin radioaktiv xususijatlarini tekşiriş ucun qollaniladigan metod.
Развевание — Savriliş.
Разведка геологическая — Geologik razvedka; kanni ekspluatatsijaga tajjarlaş ucun bajariladigan razvedka işlari, bunda kanni moşnost miqdari, cuqurligi ekspluatatsija şartlari aniqlanadi.
Разведочная шахта — Razvedka şaxtasi.
Разведочные выработки — Razvedka ojiqlari; kannin şakl, miqdar va sifatini aniqlaş ucun kavlangan ojiqlar (şaxta, şurf, skvazina, ariq, va hakazalar).
Разлив — Taşqin.
Размыв — Suv alişi, suv juvişi.
Разрез вертикальный — Vertikal kesma.
Разрез горизонтальный — Gorizontal kesma.

Разрез пласта — Tabaqa kesmasi; fajdali qazilmalarnin tabaqa kesimi.
Разрушение горных пород — Taq çinslarinin buzulişi.
Разрыв — Açraliş.
Раковина — Cqanaq, şliq (hajvan).
Ракушечник — Cqanaqtaş; ucinci davr cqanaqlari ojimidan hasil bolgan qalvrak ahaktaşlar.
Рассеянные руды — Tarqaq rudalar; çinsnin asasij massasi iciga tarqaq halda çajlaşgan rudalar.
Растворимость — Eritucanlik, eritucanlik malum miqdardagi suvnin bir xil temperaturada har xil maddalarni malum miqdarda erita aliş qabilijati.
Расширитель — Kenajtgic; çinslarni parmalaşda kavakni kenajtiriş ucun işlatiladigan asbab.
Расчленение рек (рельефа) — Darjanin (reljefnin) tarmaqlanişi.
Рвательное кольцо — Uzgic xalqa; parma skvazinadan kernani (qara) zavojdan (qara) uzuş ucun işlatiladigan xalqa.
Реальгар — Realqar, qzil margimuş minerali.
Редкие земли — Sirak elementlar bularnin xususijati bir-biriga oxşagan boladi.
Резервуар грунтовых вод — Grunt suvni rezervuari (*водоносный горизонт* ga qaran).
Река — Darja.
Реликтовое озеро — Reliktiv kol; denizning qurişi jaki cekilişi natiçasida jernin cuqur çajlariga tolib qalgan (masalan: Aral denizi, Issiq kol kabi) deniz suvidan hasil bolgan kollar.
Рельеф — Reljef; jernin sirtqi manzarasi (korinişi).
Рентгенометрия кристаллов — Kristallar rentgenometrijasi; kristallarnin icki tuzilişini rentgen nuri jardami bilan aniqlaş metodi.
Речные долины — Darja vadisi.
Решетчатая структура — Katakka oxşaş struktura.
Риф — (коралловый) — Koralli riflari; deniz icida marçan hajvanlarinin toplanişidan hasil bolgan aral jaki sajaz jerlar.
Роговая обманка — Amfibol (*амфиболы* ga qaran).
Роговое серебро — Rogovik (kerargirit); granit bilan pajvandlanib ozgargan, zic va kristallik şakliga kirgan slans çinsi. Qara ranli bu çins avval aq, jaki hava ran boladi, lekin havanin ta'siri bilan tez qarajadi (*кераргирит* ga qaran).
Роговообманковый асбест — Amfibol asbesti (ipak taşi) kucli basim astidan amfibolnin ipak tuzilişi çinsga ajlangan xili.
Родник — Bulaq
Родоначальная порода — (*материнская порода* ga qaran).
Ромбоэдр — Rombоedr; alti juzli romba şaklli kristallar.
Россыпи элювиальные — Eluvial cacimlar; taq qjalaridagi caciq çinslar.
Россыпь — Cacim; gil qum, şaqal, siniq taşlarnin (ja'ni tub çins-

larniŋ) buzilib məjdalaşidan hasil bolgan caciq çins va minerallarniŋ umumij nami.
Ртутная блеклая руда — Smab jaltiraqli rudasi.
Ртутные руды — Smab rudalar (*киноварь* ga qaraŋ).
Рубин (яхонт) — La'l, qzil jaqut.
Руда — Ruda; tarkibida metal asragan, qazib aliş ekonomik çhatdan fajdali bolgan çinslarniŋ umumij nami.
Руда монометаллическая — Monometallik ruda, bir metalli ruda.
Руда полиметаллическая — Polimetallik ruda, kop metalli ruda.
Рудная залежь — Ruda ujimi.
Рудник — Rudnik, kan.
Рудное тело — Ruda çismi
Рудные зоны — Ruda zonasi.
Рудные пласты — Ruda tabaqasi.
Рудные породы — Ruda çinslari.
Руды сульфидные — Sulfidli rudalar; tarkibida sera (S) elementi bolgan rudalar.
Русло реки — Darja ozani, darja joli.
Ручей — Çilqa, kicik aqar suv.
Ручное бурение — Qol parma.
Рытвина — Zavur.
Рыхлые породы — Pok çinslar, boş çinslar, qalvirak çinslar.
Рябь — Çim-çima

С

Сал — Sal (sial); tarkibiniŋ asasij qisminiŋ Si va Al elementlari taşkil etgan minerallardan hasil bolgan litosfera.
Салифемические минералы — Salifemik minerallar; Si va AL minerallari bian Fe va Mg minerallari ortasidagi minerallarniŋ umumij nami.
Самородная медь — Saf mis, erkin mis
Самородная платина — Saf erkin platina.
Самородная ртуть — Saf erkin smab.
Самородное золото — Saf altin, erkin altin.
Самородное серебро — Saf kumiş, erkin kumiş.
Самородные металлы — Saf erkin metallar; tabiatda erkin saf başqa maddalar bian kimjavij aralaşmagan halda ucraşi mumkin bolgan metallar: altin, smab, platina va başqalar.
Самородок — Saf, erkin, oz-ozidan tuqilgan.
Сандерсон — Sanderson; taq çinslarini parmalaş ucun işlatiladigan maşina. Urma parmada qollaniladi.
Санидин — Sanidin; qirşpat minerallari gruppasidan, kimjavij tarkibi $K_2O.Al_2O_3\ 6SiO_2$.
Сапропелит — Sapropelit, sopropel çinsi.

Сапропель — Sapropel (*сапропелит* ga qaran); crigan organizm maddalari вlan aralaşgan kol va deniz вalciqlari. Jaquv aşjasi sfatida işlatiladi.
Сапфир — Sapfir, kok jaqut (korund taşinin qimmat вaha nav'i).
Сброс — Uzilma; jer posti uzilив, вir qanati cokkan çajlar. Radial dislokatsija (qara) qatariga kiradi.
Сброс вертикальный — Vertikal uzilma.
Сброс диагональный — Diagonal uzilma.
Сброс закрытый — Japiq uzilma.
Сброс зияющий — Aciq uzilma.
Сброс косой — Qijşiq uzilma.
Сброс нормальный — Normal uzilma.
Сброс обратный — Teskari uzilma (*Сброс* ga qaran).
Сбросовая брекчия — Uzilma вrekcisi: jer cokkan vaqtda cokuş juzi ozara işqalanişidan hasil вolgan va qajtadan sementlangan siniq taşlar.
Сбросовая долина — Uzulma vadisi.
Сброс параллельный — Parallel uzulma.
Сброс перпендикулярный — Tik uzulma, perpendikular uzulma.
Сброс поперечный — Kondalan uzulma.
Свинцовые руды — Qorqaşim rudalari; 1) galenit (qara), 2) çemsonit $2PbS+Sb_2S_3$ 3) вulanzerit $5PbS+2Sb_2S_3$, 4) Anglezij $PbSO_4$ (qara) lar qorqaşimga вaj rudalar.
Свинцовый блеск — Jaltiraq qorqaşim (*галенит* ga qaran)
Свинцовый купорос — Qorqaşim kuporosi.
Свита — Svita, таваqalar maçmui.
Свита аллохтонная — Alloxton svita, qajtadan jatqizilgan svita.
Свита аутохтонная — Autoxton svita, вuzulmagan svita. Hasil вolgan çajidan kocirilmagan svita.
Свита жил — Tamirlar svitasi
Свита пластов — Таваqalar svitasi.
Сдвиг — Silçiq; taq çinslarinin normal vazijati вuzilив вu jariq jaki uzilgan çajda gorizontal vazijatda silçisa, silçiq dejiladi.
Седловина — Egartaq.
Сегрегационные месторождения — Segregatsion kanlar.
Сейсмическая линия — Sejsmik ciziq, zilzila ciziq; jer qmirlaş markazi вlan tektonik darzlar вir-вiriga toqri kelgan ciziq.
Сейсмическая станция — Sejsmik stansa, jer qmirlaş harakatini tekşiradigan stansa.
Сейсмические волны — Sejsmik tolqinlar; jer qmirlaş tolqinlari.
Сейсмический луч — Sejsmik izi; jer qmirlaş tolqininin tarqaliş joli (ciziqi).
Сейсмический метод разведки — Sejsmik razvedka metodi; вu metod taq çinslarida zilzila tolqininin вir xil tarqalmasliq xususijatiga asaslangan, avval sun'ij usulda zilzila hasil qilив, sejsmograf (qara) jardami вlan çinsnin zilzila tolqinini otkazişga qaraв sfatini aniqlaş metodi.

Сейсмограмма — Sejsmogramma; zilzilaniŋ kuci, markazi va turli vaqtdagi halatini вildiradigan ciziqlar.
Сейсмограф — Sejsmograf; sejsmik harakatni jazadigan asвaв.
Сейсмология — Sejsmologija; jer qmirlaş, jer qmirlaşdan jer şarida juz вergan hadisalar va jerniŋ fizik halatini tekşiradigan fan.
Секреционное месторождение — Sekretsion kan; taq çinsidagi вoş çajga suvdagi mineral maddalarniŋ tolişidan hasil вolgan kanlar.
Секреция — Sekretsija; çinsdagi suv minerallari вlan tolib qalgan вoşliqlar. Bu cekadan markazga qaraв osadi.
Сера — Gugurt, altin gugurt.
Сервантин (сурьмяная охра) — Servantin, surma zaŋi, kimjavij tarkiвi $Sв_2O_3$, kam ucrajdigan mineral, qattiqligi 4—5; salmaqi 4; məjda igna tuzilişli kristal halida ucrajdigan aq surma rudasi.
Сердолит — Serdolit, qzil jaqut (*корунд* ga qaraŋ).
Серебро — Kumiş.
Серебряные руды — Kumiş rudalari:

1. Argentit Ag_2S (qara)
2. Pirargirit $3Ag_2S.Sb_2S_3$
3. Prustit $3\ Ag_2S.As_2S_3$
4. Kerargerit AgCl (qara)
5. Stefanit Ag_5S SbS va вaşqalar.

Серебряный блеск — Kumiş jaltiraqi; kumiş rudasi, kimjavij tarkiвi Ag_2S, 87,7% ni kumiş taşkil qiladi. Qattiqligi 2,5—2, salmaqi 7, kuв singonijali, qaramtil, qorqaşim raŋ, jumşaq mineral.
Серицитизация—Seritsitlaniş;gidro termal va вaşqa gidro kimjavij protseslar vaqtida qirşpatni seritsitga almaşinişi.
Серицит — Seritsit; jupqa postli, ipak jaltiraqli aq muskovit.
Серный колчедан — Gugurtli kolcedan (*пирит* ga qaraŋ).
Серпентин (или змеевик) — Serpentin, kimjavij tarkiвi $2SiO_2$ $3MgO_2$ N_2O monoklin singonijali (qara) kristal halida ucrajdi, har xil raŋli kopraq qara, jaşil, saroqiş aq, qizqiş (jol-jol) jaki ilan postiga oxşaş daqliq. Şuniŋ ucun ilan posti taş ham dejiladi.
Сиал — Sial (*сал* ga qaraŋ).
Сиалит — Sialit, Al_2O_3 niŋ suvli silikatidan iвarat çinslar (kaolin, allofon va hakazalar).
Сидерофильные элементы — Siderofil elementlar; jerniŋ ozagini taşkil etgan aqir metallar Ni, Co, Fe, Pt va вaşqalar.
Сидерит — siderit, temirşpati (*железный шпат* ga qaraŋ).
Сиенит — Sijenit; kristallik—danadar intruziv çins, tola kristal strukturali, ortoklaz va mikroklin, amfiвol, вioti piroksenlardan iвarat kvartssiz jaki kvarts çuda az nejtral çins.

Сила кристаллизации — Kristallaniş kuci, kristallanuci maddaniŋ atrafidagi çinslarga korsatgan вasimi.

Силевые выносы — Sel supurindilari; sel alib ketgan laj, qum va şaqal taşlar.

Силикатизация — Silikatlaniş, silikatga ahaktaş va вaşqa çinslar orniga silikat çajlaniş protsessi.

Силикаты—Silikatlar, kimjavij çhatdan (Si) har xil kremniji oksigen tuzidan ibarat minerallar.

Силурийский период—Silur davri; paleozoj erasiniŋ kembrej davri вlan devan davri ortasida hasil вolgan çinslarniŋ pəjda вoliş vaqti. Bu davr astki silur va ust silurlarga вolinadi.

Силь — Sil.

Сильвин — Silvin; kimjavij tarkibi KCl, qattiqligi 2; salmaqi 1,9—2, aq jaki qizqiş tusli kalij tuzi, kopinca taştuz вlan вirga ucrajdi.

Сима — Sima; jerniŋ litosferadan pastki, вazaltdan tuzilgan aqir massiv silikatli çinslardan (Si va Mg вirikmalaridan) ibarat magmatik qismi.

Симметрия — Simmetrija; agar вir kristalniŋ вurcagi, juzi va вutun elementlari вir-вiriga teŋ va oxşaş ikki qismga вolinsa, simmetrija dejiladi.

Сингенетическое месторождение — Singenetik kan; ruda ujimi jatgan çins вlan вir vaqtda pəjda вolgan kanlar.

Сингония — Singonija; simmetrik elementlar (qara) va kristollografija oqi ortasidagi вurcaklar teŋ kristallar. Mana вu xususijatlarga kora вutun kristallar:

1. Triklin, 2. monoklin, 3. romвik, 4. tetrogonal (kvadrat) 5. geksagonal (alti вurcak); 6. кив singonija nami вlan alti sistemaga вolunadi.

Синклиналь — Sinklinal; taq hasil вoliş protsessida jerniŋ вa'zi çaji gumвaz şaklida kotariliв, вa'zi çaji, aksinca, cuqur tuşadi. Gumвaz şaklida kotarilgan antiklinal, cuqur tuşgan çaji sinklinal dejiladi.

Синклинальная долина — Sinklinal vadij; sinklinalni вojlaв tuşgan vadij. Bularni tuzuci таваqalar вir-вiriga qarşi qjalangan вoladi.

Система складок — Bukulmalar, вurmalar sistemi (*складки* ga qaraŋ).

Системы геологические — Geologik sistemalar; geologik sistemi arxeozoj, proterozoj, paleozoj, mezozoj va kajnazoj eralariniŋ har вir davrlarini ajtiladi.

Скала — Çartaş, qja, qjataş, xarsan taş.

Скарн — Skarn; ahaktaşli kontakt metomorfizm protsessi va granit magma ta'siri ozgarişidan hasil вolgan çins.

Скважина — Skvazina; taq çinsini parmalaşdan hasil вolgan iniçka, uzun kavak.

Складка антиклинальная — Antiklinal вurmasi.

Складка веерообразная — Jelpiqicnəma burma.
Складка изоклинальная — Izoklinal burmasi; ikki qanat va tikligi bir-biriga parallel (jandaş) burma.
Складка косая — Qijşiq burma; bir qanati ikkincisiga qaraqanda tikraq burma.
Складка лежачая — Jatiq burma; ikki qanati gorizontal burma.
Складка моноклинальная — Monoklinal burma; bir qanati gorizontal, ikkinci qanati qja burma.
Складка наклонная — Aqma burma (*складка* ga qaran).
Складка опрокинутая — Tonkarilgan burma; ikki qanati bir tamanga egilib, har xil burcak taşkil qilgan burma.
Складка повторная — Takrarij burma; takrarlanib murakkab halga kelgan burma.
Складка симметричная — Simmetrik burma.
Складка синклинальная — Sinklinal burma; pastga qarab egilgan burma.
Складка скрытая — Jaşirin burma.
Складка сундучная — Sandiqnəma burma.
Складки — Burmalar; orogen protsessida jer postiniq kotarilişi va burmalaridan hasil bolgan taqlar.
Складки прямые — Toqri burmalar; ikki qanati gorizontga baravar burmalar.
Складчатость — Burmacanliq.
Складчатые горы — Burma taqlar; jer postiniq burişişidan hasil bolgan taqlar (Himalaj, Kavkaz va Asija taqlari).
Склон — Qja janbaqir.
Склон наветренный — Şamal tegar qja.
Склон подветренный — Şamal tegmas qja. Qja şamal astida.
Скородит — Skorrodit; Margimuş, temir va oksegen (O) niq kimjavij birikişi ($Fe.AsO_4\ 2H_2O$) dan hasil bolgan jaşil jaki qaramtil mineral, aq margimuş rudasi.
Скрыто-кристаллическая структура — Jaşrin kristalli struktura; addij kozda bilinmaj, mikroskop bilan qaragandagina korinadigan kristalli struktura.
Сланец горючий — Janar slans, jaqliq slans.
Сланец кристаллический — Kristallar slans.
Сланцы — Slanslar; kucli basm astida taxta haliga ajlangan qatlamli taq çinslariniq umumij nami. Bu magmatik va cokundi çinslardan pəjda boladi.
Слепая долина — Tujuq vadij; baş va etak tamani berk, coziq, havuz şaklidagi vadij. Bundaj vadilarniq suvi jer ustidan aqadi.
Сложная жила — Murakkab tamir.
Слой — Qatlam.
Слоисто-кристаллические породы — Kristallik qatlam çinslar; gnejs va kristallik elementlarni massiv kristallik jaki kristallik çinslardan açratiş ucun ularga (gnejs kristal slanslariga) berilgan nam.

Слоистость ← Qatlamliq
Слоистость диагональная — Diagonal qatlamliq.
Слоистость косая — Qijşiq qatlamliq.
Слоистость согласная — Mas qatlamliq; toqri qatlamliq
Слоистые породы — Qatlamliq çinslar.
Слюда — Sluda; çins hasil qiluci minerallarniŋ eŋ kop tarqalgan xili, baliq tangalariga oxşaş silliq, jupqa qavatlarga açraladigan jumşaq mineral, kimjavij tarkibi va fizik xususijati har xil bolganligi sasabli sluda:

1. Muskovit, aqiş sluda.
2. Biotit, qaramtil sluda.
3. Flogopit, qonqir va jaşil tusli sluda nami blan bir neca gruhga bolunadi. Sludaniŋ tusi har xil (aq, qara, jaşil, raŋsiz va başqalar), qattiqligi 2—3, salmaqi 3, elektro texnikada işlatiladi, tok, quvvat otkazmajdi, ajna sanaatida ham işlatiladi.

Слюдяной сланец — Sluda slansi; kopraq sluda va kvarts minerallaridan hasil bolgan kristallik slanslar.
Смещение — Silçuv, ornaşuv.
Смещение вертикальное — Vertikal silçuv, vertikal ornaşuv.
Смещение горизонтальное — Gorizontal silçuv, gorizontal ornaşuv.
Смитсонит — Smetsonit ruxşpati; kimjavij tarkibi $ZnCO_3$, kok jaki kulraŋ tusli, alti burcakli kristal şaklida ucrajdi. Rux rudasi.
Смывание — Juvib ketiş; məjdalangan taq çinslariniŋ suv blan juvilişi.
Снеговая граница — Qar cegarasi.
Снежник — Qarlik; kopraq firn qaridan ibarat kicikraq muzlik.
Согласное залегание — Mas jatiş, toqri jatiş.
Сокращение проб — Proband qisqartiş; kanniŋ butun ucastkasidan analiz ucun alingan probalarni bir neca marta qisqartiş.
Солончак — Şortupraq.
Сольфотары — Solfotalar; vulqandan ciqqan H_2S, SO_2,CO_2 umuman gugurtli gazlarga baj, juksak temperaturali gazlar (100—200) vulqaniqa ajtiladi.
Соляной купол — Tuz gumbazi; tuz kanlariniŋ va ştokka oxşagan şakllari.
Состав руды — Ruda sostavi.
Спайность — Qat-qatlaniş (pajvand); kristallarniŋ ma'lum bir tekislik bojica siniş qabilijati.
Спайность гладкая — Silliq (pajvand) qat-qatlaniş.
Спайность неровная — Daqal qat-qatlaniş (pajvand)
Спектральный анализ — Spektral analiz; maddaniŋ kimjavij tarkibini spektr jardami blan tekşiriş, eŋ kam miqdarlarni tekşiriş mumkin.
Средние породы — Orta çinslar.
Сросток — Artiq.

Стадия молодости реки — Darjaniŋ jaşlik davri.
Стадия старости реки — Darjaniŋ kucsizlaniş davri.
Стадия юности реки — Darjaniŋ jaş davri.
Сталагмит — Stalagmit; kaltsit jeşimidan hasil вolgan (pastdan juqariga osgan) osimliklar.
Сталактиты — Stalaktitlar; çins jariq va kavaklarida jaki qar şiplarida mineralli suvlarniŋ sizив turişidan hasil вolgan, sumalakka oxşaş asilив turgan minerallar.
Станнин — Stannin, qalaj kolcedani; kimjavij tarkiвi $Fe\ Cu_2\ SnS_4$ 25% ni Sn taşkil qiladi. Kuвsingonijali kam ucrajdigan mineral; qalaj rudasi.
Стекло вулканическое — Vulqan şişasi.
Степь — Daşt, col.
Стибнит — Stiвnit (*антимонит ga qaraŋ*)
Стратиграфия — Stratigrafija; cokundi çinslar qatlami va ularniŋ вolinişini tekşiradigan fan.
Строение земного шара — Jer şariniŋ tuzilişi; jer şari asasan qujidagi sfatlarga вolinadi;

1. Atmosfera
2. Biosfera
3. Gidrosfera
4. Litosfera (sial).
5. Barisfera (sima)
6. Pirosfera (Nife).

Структурная карта — Strukturali karta; taq çinsi таваqasiniŋ juzi, malum вir rajonniŋ tuzilişi tuşirilgan xarita.
Субаэральные отложения — Şamal jatqiziqlari.
Сублиматы — Suвlimatlar; magma jaki vulqandan kotarilgan gaz va parlangandan hasil вoladigan məjda rudalar.
Суглинок — Suglinka, qumli gil.
Сульфаты — Sulfatlar; sulfat kislota (H_2SO_4) tuzlari

Masalan; $CaSO_4 . 2H_2O$ gips.
$FeSO_4 . 7H_2O$ zak.
$CuSO_4 . 5H_2O$ totijaji.

Сульфиды — Sulfidlar; metalniŋ gugurt вlan вirikişidan hasil вolgan minerallar.
Суррогаты — Surrogatlar; parmalaş işida taq çinslarini jediriş ucun işlatiladigan ota qattiq eritmalar.
Сурьмяные руды — Surma rudalari; antimonit Sb_2S_3,вertjerit FeS. Sb_2S_3; servantit $Sb_2O_3\ nH_2O$ stiвnit $H_2Sb_2O_5$ va вaşqalar.
Сурьмяный блеск — Jaltiraq surma (*antimanitga* qaraŋ).
Сухое бурение — Suvsiz parmalaş.
Сфалерит — Sfalerit; kimjavij tarkiвi ZnS, tarkiвiniŋ 67% ni rux taşkil etadi. Qonqir (qaramtil), qara tusli, kuв tuzilişli silliq mineral.

Т

Такыр — Taqir; col va iqlimi quruq mamlakatlarda eski kollar јaki ва'zi вir past, çajlarda toplanив qalgan jamqir suvlari, kunniq ta'siri вlan parga ajlanив, tagidagi laji jarilив, корвurcakli məjda taxtalarga вolinив qaladi. Mana şundaj çajlarga taqir dejiladi.

Тальк — Talk; Kimjavij tarkiві $3MgO\ 4SiO_2 \cdot H_2O$, qattiqligi 1, salmaqi 2,3—2,6; har xil tusli (tussiz, aqkokuş, acsariq) sadaf jaltiraqli, çuda jumşaq va otga cdamli mineral; qaqaz, rezinka sanaati, вojaqcilik, toqumaciliq va вaşqa sahalarda işlatiladi.

Тальковый сланец — Talk slansi; kop qismi talk mineralli va qisman xlorit, sludalardan iвarat raqdar slans çinsi. T. S. kristal, slanslar gruhiga kiradi.

Тангенциальное движение — Tangensal harakat, jandama harakat.

Твердость минералов — Minerallar qattiqligi; malum вir mineralniq qattiqligini вiliş ucun, qattiqligi malum вolgan ikkinci вir mineral вlan uniq ustiga ciziladi, agar cizilsa jumşaq, cizilmasa undan qattiq вoladi. Таві atda ucrajdigan вutun minerallarniq qattiqlarini aniqlaş asan вolsin ucun qattiqliq şkalalari işlangan, ularni qujida korsatив otamiz:

(Moos şkalasi)

Minerallar ucun	Taq çinslari ucun
1. Talk	1. Jumşaq qolam
2. Taş tuz	2. Taş tuz
3. Kalsit	3. Mis
4. Fluorit	4. Mix
5. Apatit	5. Şişa
6. Ortoklaz	6. Igna
7. Kvarts	7. Caqmaq taş
8. Topaz	7. Topaz
9. Korund	9. Korund
10. Almas	10. Almas.

Текстура — Tekstura; taq çins kristallariniq kristallanişi, şakli, kattaligi va ularniq ozara munasaвatiga вaqliq вolgan mikroskopik tuzilişi. Koplar вu sozni, struktura sozиniq sinonomi дев jurgizadilar.

Текстура зернистая — Danadar tekstura.

Текстура зональная — Zonal tekstura; agar вir mineralniq tuziliş şakli takrarlansa, zonal tekstura dejiladi.

Текстура массивная — Massiv tekstura; zic massiv tuzilişli.

Текстура оолитовая — Oolit tekstura; mineralni taşkil etgan danalar məjda, jumalaq şaklda ornaşsa o. t. dejiladi.

Текстура полосчатая (слоистая) — Jol-jol tekstura.

Текстура решетчатая — Katak tekstura. Pançaralik tekstura.

Тектоника — Tektonika; taq çinslarinin ornaşuvi, ulardagi ozgarişlar вuzulişlar va jer postinin geologik tuzulişini tekşiradigan fan) geologijanin вir вolimi.

Тектоника местная — Mahallij tektonika; malum вir çajnin ozi-ga dair tektonika.

Тектоническая долина — Tektonik vadij; tektonik protseslar natiçasida pəjda вolgan cuqur çajlarni suv juviв ojiqdan hasil вolgan vadilar.

Тектоническая линия — Tektonik ciziq.

Тектонический контакт — Tektonik kontakt; jer postidagi ozgarişlar (taq kotariliş protsessi natiçasida ikki svitanin kontaktlanişi).

Термальная теория — Termal Nazarijasi; jer postidagi ruda tamirlarini issiq suvdan mineral tariqasida jatqizilişdan hasil вolgan deв ajtuci nazarija.

Термометаморфизм — Termometamorfizm; taq çinslarini magma jariв ciqqan vaqtda jan çinslarni magma uzaq muddat qzitişi arqasida ular ozgarsa T. dejiladi.

Терригеновые осадки — Terrigen cokundilar; quriqliqdan denizga tuşiв, deniz çinslari вlan вirga jatqizilgan çinslar.

Террасы — Sajpajalar. Terraslar, suv supalari; darjajaki kol вasqiclari.

Террасы аллювиальные — Alluvial sajpajalar (terraslar).

Террасы коренные — Tup sajpajalar (terraslar); darja suvinin тив çins jaki ozi jatqizgan çinslarni ojiв cuqurlaşidan hasil вolgan sajpajalar (terras).

Террасы наложенные — Qojqim (terrasi) sajpajalar; darja suvi taşiв cekalarini va şu cekalari ustiga çinslarnin jatqizilişidan hasil вolgan terras (sajpaja).

Террасы поперечные — Kondalan terras (sajpaja).

Террасы продольные — Bojlama terras (sajpaja).

Тетрагональная сингония — Tetragonal singonija; tortвurcak qirralik kristallar.

Тетраэдр — Tetraedr, tortjuzli kristallar.

Техническая проба — Texnik proвa; fajdali qazilmalarnin sfat va kimjavij tarkiвlarini zavod maşinalaridan snaş ucun alinadigan proвalar.

Типы месторождений — Kan xillari, kanlarnin tiplari.

1. Magmatik kanlar (qara)
2. Emanatsion kanlar (qara)
3. Gidrotermal kanlar (qara)
4. Cokundi kanlar (qara)
5. Metomorfizmlangan kanlar (qara)

Титанистый железняк — Titanli temir taş; kimjavij tarkiвi $(Ti,Fe)_2O_3$, 58% ni oksid Ti taşkil qiladi. Qattiqligi 5 — 6, saliştirma aqirligi 5—5,2; qara, çgarran jaki qara mineral titan rudasi.

Титановые руды — Titan rudalari; (ilmenit $FeTiO_3$, rutil TiO_2 anataz TiO_2.).

Титаномагнетит — Titanomagnetit, titanli temir taş. kimjavij tarkibi $Fe,Ti_2\ O_4$.

Топаз — Topaz; kimjavij tarkibi $AL_2\ (F, OH)_2\ SiO_4$ rombik kristalli, prizma şaklida tiniq, qattiqligi 8, salmaqi 3,5—5, sariq, puşti, rangsiz tuslarda ucrajdi. Qimmat baha taş ba'zan hava rang, bnafşa, jaşil rangda ham ucrajdi.

Топазит — Topazit; nuqul topaz va kvarts maddasidan ibarat tag çinslari.

Торф — Torf; organik qaldiqlari jer juzini .qatlamlarda hasil boladi, jaqiş ucun işlatiladi.

Трахиты — Traxitlar; tarkibi silnit tarkibiga oxşaş jang effuziv çinslar.

Трепел — Trepel; bir huçajrali organizm (diatomlarning postidan hasil bolgan məjda çinslar).

Третичный период — Ucinci davr; jer tarixida kajnazoj erasining birinci davri. Bu, asasan ikki qismga bolinadi: 1) poliatsen, 2) meotsen.

Трещина — Jariq, darz.

Трещины вертикальные — Vertikal darzlar, vertikal jariqlar.

Трещины краевые — Ceka jariqlari.

Трещины поперечные — Kondalang jariqlar.

Трещины продольные — Bojlama jariqlar.

Трещины сейсмические — Sejsmik jariq.

Триасовый период — Trias davr; mezozoj erasining birinci davri. Bu davr deniz qonquzlari, nibrrarlarning bitişi, omurtqali hajvanlarning pəjda bolişi hamda daqal qumtaş va cqanaq ahaktaş blan xarakterlanadi. Astki, orta va ustki triaslarga bolinadi.

Триклиновая сингония — Triklin singonija; simmetrija elementlari (qara) joq jaki birgina markaz simmetrijasi bolgan kristallar.

Троги — Troglar, vadijlar; muzlikni ojiş arqasida pəjda bolgan vadilar.

Турмалин — Turmalin; borli alumisilikat, murakab tarkibli mineral,geksagonal singonijali, kristal prizma jaki ignaga oxşaş inicka har xil randa ucrajdigan qimmat baha taş.

Турмалинизация — Turmalinlaniş; taq çinslarida turmalin pəjda bolişi.

Туфовая лава — Tuf lavasi.

Туфогенные отложения — Tufogen jatqiziqlar; tarkibida koproq tuf maddasi iştirak etgan cokundi çinslar

Тяжелый шпат — Aqir şpat (*барит* ga qarang).

У

Угленосный бассейн — Komir вassejni, komir kani.
Углистый сланец — Komirli slans.
Угол несогласия — Mas вolmagan вurcak, natoqri вurcak; ikki qaвatniq massiz ornaşisidan hasil вolgan вurcak.
Угол падения — Jatiqliq вurcagi, iniş вurcagi; çinslar qaвatiniq qjaliq, juzi вlan gorizontal ortasida hasil вolgan вurcak.
Узловатый глинистый сланец — Tuginli taştaxta, qudiriş taştaxta, laj sostavli slans.
Узловатый известняк — Tuginli ahaktaş, qudiriş ahaktaş.
Ультраосновные породы — Ota asas çinslar, ultra asasij çinslar; tarkiвini kvarts maddasi 45% dan kam magmatik çinslar. Bu çinslarniq tarkiвida qirşpat joq dejarlik. Əmma raqdar minerallar kop ucrajdi.
Ураган — Boran, davul, kucli şamal.
Урановые руды — Uran rudalari.
Уровень грунтовых вод — Grunt suvi sathi.
Уровень моря — Deniz sathi.
Усадка грунта — Gruntniq cokusi, otirişi; suvi qacganda çinslar haçminiq kicrajiş xususijati.
Устойчивые минералы — Cdamli minerallar, pişiq minerallar.
Устье долины — Vadij etagi.
Устье реки — Darja mansaвi (etagi).
Утес — Tirsaktaş; taqniq вaqri jaki darja, deniz вojlarida tresskka oxşaş turliв ciqqan taşlar.
Ущелье — Dara (taqlar arasi); ikki taq ortasidagi çajlar jaki tar, kicik vadij.
Ущелья боковые — Jan daralar (taqlar arasi).
Ущелья висячие — Ustki daralar.
Ущелья ледниковые — Muzlik darasi.
Ущелья параллельные — Jandaş daralar.
Ущелья поперечные — Kondalaq daralar.
Ущелье речное — Darja darasi.

Ф

Фазы вулканизма — Vulqanizm fazalari; vulqan praduktlariniq turli sostav va quvvat вlan atiliş daraçasi.

1. Başlanqic fazasi.
2. Fumaralla fazasi.
3. Sulfatlar fazasi.

jaki malum вir geologik davrda vulqanizm hadisasiniq kucajiв jana sonuşi.
Фазы кристаллизации — Kristallaniş fazalari; magma massasiniq turli fizik, kimjavij şarajit icida kristallaniş fursati. Magmaniq kristallaniş şarajiti asasan qujidagi вasqiclardan iвarat.

1. Magmatik faza
2. Pnevmatolitik pegmatik faza.
3. Gidrotermal faza
4. Effuziv faza

Фазы тектонические — Tektonik fazalar; Bu вurcak asasan uc вasqicdan ibarat.

1. Toplaniş fazasi.
2. Taq hasil вoliş fazasi.
3. Dinudatsija fazasi.

Фаза флюидная — Fluid faza; magma massasida sujiqliq va qattiqliq ortasidagi ajirma вitgan, ja'ni qattiq вlan sujuq ortasidagi вir xususijatga ega faza.

Факторы геологические — Geologik faktorlar, geologik amillar. Suv, hava, şamal, muzlik temperatura va organizmlar.

Фауна — Fauna; jer juzida va suv icida jaşagan va jaşavci hajvanlarniq umumij nami.

Фауна глубоководная — Cuqur suv faunalari; cuqur suv hajvanlari.

Фауна историческая — Tarixij faunalar; jerniq otgan geologik davrlarida jaşaв, hazir taş haliga ajlangan hajvanlar.

Фация — Fatsija.

Фельдшпатиды — Feldşpatidlar; kimjani oksigen kislorodi kam alumoslikat nefelin, lesit, şodalit gajuni: (qirşpatlar orin вasariniq umumij nami).

Фельдшпатизация — Feldşpatidlaniş.

Фельдшпатолиты — Feldşpatolitlar; jalqiz qirşpat jaki feldşpatidlardan ibarat magmatik çinslar.

Фельзитовый порфир — Felzitli porfir (taq çinsi).

Фенокристаллы — Fenokristallar; məjdə danadar jaki tuzilişli çinslarniq umumij massasi icida ucrajdigan katta kristallar.

Филлиты — Fillitlar, taştaxta.

Фимические минералы — Fimik minerallari.

Фирн — Firn; eriв muzga ajlangan dana-dana qar.

Фирнглетчер — Firngletcer, qarliq.

Фирновая линия — Firn ciziqi.

Фитоген — Fitogen; Osimliklar qaldiqidan hasil вolgan taq çinslariniq umumij nami.

Флексура — Fleksura (*сброс*, *взброс* ga qaran).

Флора — Flora, osimliklar; jer juzi va suv icidagi osimliklarniq umumij nami. Geologija ucun вularniq taşga ajlangan xili katta ahamijatga malik.

Флюорит — Fluorit; kimjavij tarkiвi CaF_2, qattiqligi 4, salmaqi 3—2, taza nav'i optik asвaвlar va вojaqlar ucun işlatiladi.

Фосфориты — Fosforitlar; fosfor kislorod tuzlari.

Фузивные месторождения — Fuziv kanlar; magmaniq songi kristallaniş davrida erigan qujuq halda ruda mineraliniq qattiq

silikat çinslari icida toplanişidan hasil вolgan ruda kanlari. Bu kanlarda koprak titan metali ucrajdi.

Фузулиновые известняки — Fuzulin ahaktaşlari; məjda fuzulin ciqanaqlardan iвarat ahaktaşlar. Juqari taşkomir davri ahaktaşlariniq nami.

Фумаролы — Fumarolar; tarkiвi CO_2, H_2O, N, H gazlariga вaj vulqan produktalari.

Х

Халькозин — Xalkozin, kulgur mis (*медный блеск* ga qaraq).

Хальконтит-Халькопирит — (*медный купорос* ga qaraq). Xalkopirit mis kolcedan (*медный колчедан* ga qaraq).

Халцедон — Xaltsedon, haqiq; kimjavij tarkiвi SiO_2, jaşirin kristal tuzulişli, zic massa halida ucrajdi. Qattiqligi 6,7—7, salmaqi 2,5; raqi har xil.

1. Haqiq (aq puşti raqda)
2. Kok haqiq (kok tusda)
3. Qzil haqiq (qzil tusda)
4. Jol-jol haqiq (va hakaza)

Umuman haqiq ham qimmatli taş. Kvarts taşniq вir nav'i hsaвlanadi.

Хлорит — Xlorit; kimjavij tarkiвi murakkaв, qattiqligi 2—3; salmaqi 3,1—3,4 jaşil tusli mineral. Kopraq ozgargan va kontakt çinslarda ucrajdi.

Хлоритовая порода — Xlorit çinsi; kopinca xloritdan oligoklaz jaki kvarts va вaşqa minerallardan iвarat metomorfik çins.

Хлоритовый гнейс — Xlorit gnejsi, xlorit va talkli gnejs.

Хлоритовый песчаник — Xloritli qumtaşi.

Хлоритовый сланец — Xlorit slansi; nuqul xlorit çinsidan iвarat kristallik slanslar.

Хризоколла — Xrizokolla; kimjavij tarkiвi $H_2CuSiO_4H_2O$, kristallik zic massa, raqi kok jaki mavij, qattiqligi 2—4, salmaqi 2—2,2; mis rudasi.

Хризолит — Xrizolit (*хризоколла* ga qaraq).

Хромистый железняк — Xrom temirtaş; kimjavij tarkiвi $FeCr_2O_3$, qattiqligi 5—5,6; salmaqi 4,5—4,8; raqi qaramtil, jarim metall jaltiraqli, xrom rudasi.

Хромит — Xromit (*хромистый железняк* ga qaraq).

Ц

Цвет минерала — Mineralniq tusi (raqi).

Цветные компоненты — Raqdar kompanentlar.

Цементация скважины — Skvazinni sementlaş.

Центр инверсии — Inversija markazi; bir kristalnin ikki teŋ qismga boliniş nuqtasi.
Циклы эрозии — Erozija davrasi; bir harakatni takrarlanişi.
Цинкит — Sinkit, ruxtaş (*красная цинковая руда* ga qaraŋ).
Цинковая обманка — Ruxtaş (*сфалерит* ga qaraŋ).
Цинковые руды — Rux rudalari;

1. Sfalerit, kimjaviy tarkibi ZnS, 67% ni Zn taşkil qiladi.
2. Franklinit, kimjaviy tarkibi murakkab Zn rudasi.
3. Sinkit, kimjaviy tarkibi ZnO 82% ni Zn taşkil qiladi.
4. Ruxşpat, kimjaviy tarkibi $ZnCO_3$, 53,7% Zn va başqalar.

Цинковый шпат — Rux şpati; kimjaviy tarkibi $ZnCO_3$, 53% ni Zn taşkil qiladi. Geksagonal singonijali kristal halida çuda kam ucrajdi. Jaşil jaki qaramtil rux rudasi.

Ч

Черный сланец — Qara slans.
Черта минерала — Mineral cizigi; bir mineralni cizganda cinnida qalgan cizig (iz).
Четвертичный период — Tortinci davr; kimjaviy erasiniŋ eŋ soŋi (va hazirgi) davri. Tortinci davr çinslari kopraq darja, kol, şamal, umuman kontinental çinslaridan ibarat bolib, deŋiz va vulqan çinslari ikkinci orinda turadi. Bu davrda hajvanlardan sutemucilar va arqa sujaklilarniŋ takamullaşgan qismi—adam pəjda boladi, muzlik hadisa kucajadi. Jer tarixiniŋ hazirgi davri ham şu tortinci davrniŋ davami.
Чечевицеобразные жилы — Boqun-boqun tamirlar.

Ш

Шаровая лава — Şar lava, jumalaq lava.
Шаровая отдельность — Şaraçram, jumalaq açram.
Шарриаж — Şarriaż (*надвиг* ga qaraŋ).
Шахта разведочная — Razvedka şaxtasi; kan bajliklarini tolaraq tekşiriş ucun kavlanadigan tort burcakli tik quduq (ojiq) R. Ş. aksar 50—100 metr cuqurliqda boladi.
Шахта эксплоатационная — Eksploatatsija şaxtasi.
Шеелит — Şejelit; kimjaviy tarkibi $CaWO_4$; qattiqligi 4,5—5; salmaqi 6, tort burcak singonijali sariq (hava raŋ) aq, qoŋqir tusli, cizigi aq, ximik Şejeliniŋ namiga qojilgan mineral. Volfram rudasi.
Шкала землетрясений — Jer qmirlaş şkalasi; jerniŋ qmirlaş kucini olcaş ucun qabul etilgan belgilar.

Шкала твердости — Qattiqliq şkalasi.
Шламм — Şlamm, qujqum; skavazin (parma) kavagini juvgan pajtda suv вlan siqiв şlam truвasida cokuв qalaturgan qujqum.
Шламмовая труба — Şlamm truвasi, qujqum saqlaqici turвasi.
Шлиф полированный — Çillalangan şlif, silliqlangan şlif.
Шлиф прозрачный — Tiniq şlif; mineral (çins) larni mikroskop astida tekşiriş ucun çillahlaş işxanalarida tajjarlangan maxsus jupqa (qalinligi 0,00—0,02 *mm*) slit. Maxsus maj (kanada вalzam maji) вlan вu ajnaga japiştiriliв, mikroskop astida tekşirladi.
Шлих — Şlix, saralangan çins; jemirilgan taq çinslariniq jeŋil va tez erijturqan qismlari uciв va aqiв ketadi, aqir, erimajdigan qismlari esa saralaniв, jemirilgan çajda qaladilar. Mana şu saralaniв qalgan qismi şlix dejiladi.
Шлиховая проба — Şlix prова.
Шпинель — Şpinel; kimjavij tarkiвi MgO, Al_2O_3 qattiqligi 7,5—8; salmaqi 3,5—4, 8; кув sistemali kopraq qara, qaramtil, qoŋqir tusda ucrajdi. Asl taşlardan.
Штанговая труба —Ştango truвasi; parma işida işlatiladigan uzun, iniçka temir truвalar.
Штанговое бурение —Ştango parmalaş;ştangoni вir-вiriga ulaş va açratiş ucun işlatiladigan amвir.
Шток — Ştok; jerniq gumвaz şaklida kotariliв ciqqan qismi, вatolitniq kicik xili. (*горная выработка* ga qaraŋ).
Штольня — Ştolna; kan rudalarini razvedka va eksploatatsijalaş ucun rudaniq jajilişiga kondalaŋ kavlangan ojiqlar.
Штранд — Qumsal; deniz вojidagi qum-şaqalli çajlar.
Штрек — Ştrek; fajdali qazilma jaki taq çinsiniq jajilişini вojlaв kavlangan ojiq.
Шунгит — Şungit; Onez koli, Şungi qişlaqiniq janidan tapilgan qattiq, aqir, antratsitnama komir. Şungitdan otin sfatida fajdalaniladi va kulidan vanadij rudasi alinişi mumkin.
Шурф — Şurf, cuqur, ora, quduq; tortвurcakli quduqqa oxşagan taq ojiqi.

Щ

Щебень — Caqirtaş.
Щелочные породы — Işqar elementlariga (K, Na) вaj çinslar.
Щиты — Qalqanlar, eski materiklar.
Щит ангарский — Angar qalqani, angar şitasi.
Щит балтийский — Baltiq qalqani, вaltiq şitasi, rossiplatformasi.
Щит канадский — Qanada qalqani, qanada şitasi.
Щит китайский — Xtaj şitasi qalqani.
Щит сибирский — Sivir qalqani.
Щит финно-скандинавский — Finno-skandinavsk şitasi (qalqani); вaltiq qalqaniniq ikkinci nami.

Э

Эвстатическое движение — Evstatik harakat; okean va deniz suvlarinin kotariliş jaki pasajişi. Əmma bu hadisa jer postinin kotarilişi jaki pasajişiga baqliq bolmaj, iqlim jaxud jernin ajlanişiga baqliq boladi.

Эвтектика — Evtektika; ikki jaxud bir neca mineralnin bir vaqtda eriş jaki kristallaniş nuqtasi. Agar ikki mineral malum protsentda qoşilsa, ularnin eriş temperaturasi anca kamajadi.

Эгирин — Egirin (*пироксен* ga qaran).

Экзогенные включения — Ekzogen ilaşmalar; vulqan çinslariga cetdan ilaşgan minerallar.

Экзокинетические трещины — Ekzokinetik jariqlar; ustki kuc ta'siri astida pəjda bolgan darzlar.

Экструзивная порода — Ekstruziv çinsi (*эффузивные породы* ga qaran).

Элементы залегания пласта — Tabaqanin ornaşuv elementlari: 1. Jajilişi, 2. inişi (tuşuvi).

Элементы симметрии — Simmetrija elementlari, kristalnin S. E. asasan bolinadi:

1. Simmetrija markazi.
2. Simmetrija oqi.
3. Simmetrija juzi.

Agar şu uc element ikkiga ten bolinsalar kristal, ikkita ten va bir-biriga oxşaş qismga bolinadi.

Эрозия боковая — Janlama erozija; agar suv va darjalar oz cekasini ojsa, janlama erozija dejiladi.

Эрратические валуны — Erratik qola taşlar; muzlik jumalaq taşlari, marenlar va şaqal taşlar icida cet qola taşlar.

Эруптивные породи — Eruptiv çinslar; magmatik çinslarnin umumij nami.

Эффузивные породы — Effuziv çinslar; jer ustiga atilib ciqqan magmatik çinslar.

Ю

Юрский период — Jura davri (*мезозойская эра* ga qaran). Bu davrda astki va ustki jura davrlari bolib, uc qismga bolinadi.

Я

Ядро складки — Burma ozagi (jadrosi)

Янтарь — Jantar (kahrava).

Яшма — Jaşma; randar kvarts, zinat taşi.

Ответ редакторы *С. М. Юсупова* и *М. Рахманов*
Технич. редактор *Л. Ф. Демидова*
Корректор *К. А. Сидорова*

Сдано в производство 5/IX—1940 г. Подписано к печати 9/XII 1940 г. Бум. размер 60×92/16. Учетно-авт. листов 5,8. Печатн. листов 4,5. В одном печатн. листе 52000 знаков. Тираж 3.000. Изд. №51/40. Изд-во УзФАН. Р—3674. Ташкент, ул. им. А. Тукаева, № 1.

Отпечатано в Узполиграфкомбинате. Ташкент—1941. Заказ № 3806.